

Департамент освіти Маріупольської міської ради Донецької області

Фуріна Олена Анатоліївна

Впровадження інноваційних технологій на уроках суспільствознавчих
дисциплін

Маріуполь 2024

ЗМІСТ

1. Вступ.....	3-4
2. Розділ I. Теоретичні засади інноваційного навчання	
1.1. Інновації у системі загальної освіти.....	5-8
1.2. Основні риси інноваційної особистості.....	8-11
3. Розділ II. Впровадження інноваційних технологій в практику роботи	
2.1. Роль громадянської та історичної освіти у формуванні особистості.....	12-14
2.2. Яким має бути сучасний урок?.....	14-17
2.3. Компетентнісний підхід - головний чинник набуття учнями важливих життєвих компетенцій.....	17-21
2.4. Практичне застосування інноваційних технологій	21-39
4. Висновки.....	40-41
5. Список використаних джерел.....	42-45
6. Додатки (матеріали до уроків).....	45-81

ВСТУП

Інновація зовсім не означає винаходити кожного разу колесо; інновація може означати цілковито новий погляд на давно всім відоме.

Есте Лаудер

На початку ХХІ століття закономірно постає питання про нову школу, у якій би були створені всі необхідні умови для гармонійного розвитку особистості, формування майбутнього інтелектуального потенціалу держави, вихованню справжніх громадян і патріотів. Сучасна школа повинна допомогти учням навчитися бути впевненими у своєму майбутньому, здатними долати кризові явища, вміти адаптуватися до соціальних змін, відчувати себе впевнено на ринку праці, бути самоорганізованими, психологічно стійкими та готовими до самореалізації. Традиційна школа дає учням достатній рівень освіти, але адаптивна функція реалізується недостатньо. Уже сьогодні перед освітою постає питання про методи навчання і виховання, адже суспільство вимагає від школи підготувати до життя людину нову, інноваційну(компетентну, гнучко мислячу, грамотну, з новим рівнем моральних установок). Перед вчителями все гостріше стає проблема вдосконалення форм організації процесу навчання, знаходження відповіді на запитання, як навчати, як створити умови для розвитку та самореалізації особистості.

Працюючи над проблемою як вчитель історії та правознавства, я визначила *актуальність і перспективність* свого досвіду.

Мій досвід:

- Забезпечує умови для розвитку творчої особистості дитини;
- Сприяє виконанню завдань Національної доктрини розвитку освіти;
- Сприяє позитивній мотивації учнів до пізнавальної діяльності, потребі в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні;
- Дозволяє гарантувати досягнення певного стандарту освіти;
- Забезпечує особистісно орієнтовану модель навчання;

- Робить можливим оригінальний підхід до побудови структури сучасного уроку історії та правознавства.

Мета досвіду:

- Створення оптимальних умов для розвитку творчих здібностей дитини на уроках історії, громадянської освіти та правознавства ;
- Створення атмосфери співробітництва, взаємодії вчителя та учня;
- Розвиток соціальної та громадянської компетентності дитини.

Провідна ідея досвіду полягає у виробленні певної сукупності технологій навчання, що сприяють розвитку творчих здібностей, інтересів, умінь і навичок та інших інтелектуальних чинників у сучасних школярів.

Результативність досвіду.

Підвищився інтерес до вивчення предмета, збільшилася кількість учнів, що бажають взяти участь у різних конкурсах та змаганнях, вступати на суміжні спеціальності до ВУЗів, поступово намічається тенденція зростання успішності, підвищення якості знань.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Інновації у системі загальної освіти

Основою навчання у традиційній системі було засвоєння знань. Інноваційне навчання, на відміну від традиційного, спрямоване не на навчальний предмет і подання учневі певної суми знань, а, перш за все – на інтелектуальний розвиток особистості учня. В інноваційному навчанні на перший план висувається вироблення в учнів певних навичок наукового сприйняття історії, а саме:

1. Розвивати розуміння того, як минуле раніше було представлене та інтерпретоване.
2. Збирати та аналізувати матеріали, що надходять з різних джерел, і критично використовувати ці матеріали в історичному контексті.
3. Вибирати поміж різними версіями або тлумаченнями минулого кілька точок зору і давати їм оцінку.
4. Відрізнати факт від вимислу, викривати упередженість, необ'єктивність, стереотипність, шаблонність.
5. Робити незалежні та виважені оцінки і досягати справедливих і збалансованих рішень на підставі аналізу доступних фактів та вивчення широкого кола можливостей.
6. Розуміти, що ті чи інші історичні висновки можна знову оцінювати у світлі нових або заново переглянутих фактів.

В інноваційному навчанні акцент зміщується з традиційних організаційних форм і методів на творчу імпровізацію вчителя, на його можливість відкривати, розробляти, удосконалювати і застосовувати творчі пізнавальні завдання для учнів.

Отже, в інноваційному навчанні на перший план висуваються творчі і продуктивні завдання, які визначають суть і мотиви вибору навчальної діяльності учнів.

Досвід показує, що монологічні підходи у висвітленні історичного матеріалу уже не стимулюють учнів до активного сприйняття понятійного апарату, не розвивають історичне мислення та уяву, не прищеплюють навички роботи з додатковою літературою, документами та краєзнавчими матеріалами. Під інноваціями у навчанні розуміють (у широкому значенні) процес створення, поширення нових методів і засобів (нововведень) для розв'язання тих дидактичних проблем, які вирішуються звичними, традиційними методами, а також результат творчого пошуку нестандартних розв'язань різноманітних педагогічних проблем: нові технології, оригінальні дидактичні ідеї, форми і методи навчання.

Не так вже важливо чогось вчити дітей, як важливо створити ситуацію, в якій дитина просто могла б вчитися сама і робила б це з задоволенням.

Якщо брати історію просто як далекі в часі від нас події, - пише американський педагог Дж. Дьюї, - то тоді вона стає мертвою, нерухомою.

Сьогоднішнім учням потрібен зовсім інший темп викладання: потрібні ділові і рольові ігри, проблемні групи, різні активні форми навчання, які вже давно успішно застосовуються в багатьох країнах світу.

Працюючи над проблемою: «Впровадження інноваційних технологій навчання в процесі вивчення історії та правознавства» я прийшла висновку, що педагогічні технології можна класифікувати за ступенем прояву учнями активності, суб'єктивності, самостійності у створенні умов для власного розвитку: репродуктивні (особистісно відчуженні) і продуктивні (особистісно орієнтовані). На мою думку інноваційні методи навчання побудовані саме на продуктивних технологіях.

Проблема застосування інновацій в навчальному процесі була в центрі уваги таких дослідників, як О.Єльнікова, Г.Коберник, О.Коберник, О.Комар, Т.Кравченко, М.Крайня, Г.Кривчикова, В.Мельник, Л.Пироженко, Н.Побірченко, О.Пометун та ін., які обґрунтовують доцільність застосування інтерактиву для посилення ефективності процесу навчання.

Інновація- це нове, оновлене, новий погляд на давно відоме.

Педагогічна інновація- це введення нового у зміст, методи, цілі, форми навчання й виховання, організація спільної діяльності педагога та учнів. Педагогічні інновації стали предметом пильної уваги в західно-європейській освіті ще у 50-ті роки ХХ в. І лише наприкінці 20-го століття стали активним компонентом всіх процесів, які відбувалися у вітчизняній системі освіти. Педагогічні зміни торкнулися і історичної освіти, зокрема методів і засобів навчання.

В Україні на державному рівні ідея впровадження інноваційних технологій вперше була підтримана у 2000 році у « Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» МОНУ від 17.11.2000р

Створення та поширення інновацій у системі загальної освіти зумовлені низкою об'єктивних чинників:

- новими державними стандартами освіти;
- концепцією національного виховання дітей та молоді;
- авторськими навчальними програмами, підручниками, посібниками, виховними та управлінськими системами і технологіями;
- варіативними системами навчання (розвивальна, модульно–розвивальна, диференційована тощо);
- методами проектування та моделювання життєтворчості особистості, діалоговою формою спілкування суб'єктів навчально–виховного процесу;
- рейтинговою системою оцінювання навчальних досягнень учнів;
- модернізацією змісту, форм і методів управлінської діяльності керівників закладів освіти.

Об'єктами інновацій найчастіше є такі проблеми: як підвищити мотивацію навчально–виховної діяльності; збільшити обсяг навчального матеріалу, засвоюваного за урок; прискорити темпи навчання; максимально плідно використовувати час на уроці тощо.

Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, запровадженні нововведень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості.

Суб'єктом, носієм інноваційного процесу є насамперед педагог–новатор. Інноваційні методики створюють прекрасні умови для реалізації креативного потенціалу дитини. Вони дозволяють виявляти, розвивати здібності кожного учня, стимулювати самостійну творчу діяльність, а отже, дають змогу повніше використовувати потенціал особистості.

1.2. Основні риси інноваційної особистості

Якщо визначати основні риси адаптованої, інноваційної особистості та певні стратегії їх формування та розвитку, то, в першу чергу, варто визначити **відкритість новому досвіду**.

В умовах, коли швидко змінюється світ, людина також повинна постійно бути готовою до оновлення, накопичення нового соціального та життєвого досвіду, що має сприяти самореалізації. Тут важливим чинником адаптації та успішності при цьому виступає уміння особистості відігравати різні соціальні ролі. Ці ролі можуть бути формальними і неформальними, пов'язаними з виробничими, сімейними, суспільними, політичними, дружніми стосунками, проте, успішність у кожній з них є запорукою загальної успішності та задоволеності людини власним життям. Отже, система виховання сьогодні повинна у повній мірі задовольнити потребу учня у засвоєнні нових соціальних ролей та розвитку соціальної активності. Тоді особистість буде відкритою до нового досвіду, адаптованою до вимог і умов життя у динамічному сучасному суспільстві.

Постійне розширення рольового простору кожного учня є тією педагогічною стратегією, що забезпечує формування такої риси особистості, включення його в різноманітні види діяльності, що створює можливості для творчої самореалізації та накопичення досвіду соціальних стосунків. Педагогічні технології, що використовуються у сучасній освіті, створюють

сприятливі умови для вирішення даного питання: інтерактивні техніки розвивають комунікативні навички та активність, проектні технології у навчанні створюють можливості для самостійних досліджень, тренінги допомагають опанувати нові соціальні ролі та отримати можливість експериментувати у сфері спілкування, проекти у виховній роботі – обрати вид діяльності відповідно до власних нахилів та уподобань.

Важливою рисою інноваційної особистості є **внутрішня свобода**. Тому для її становлення потрібно постійно створювати для учнів ситуації вибору. Ситуація вибору стимулює пізнавальний інтерес, відчуття відповідальності та власної гідності. Головною умовою формування внутрішньої свободи та відповідальності особистості є вибір учнями напрямків та завдань для самостійної роботи, гнучка система організації освітнього процесу з урахуванням здібностей, нахилів, побажань учнів і їх батьків, можливість реалізувати себе в обраних видах діяльності.

Напруженість та зростання темпу життя часто призводять до перевантаження, виснаження людини. Саме тому особливого значення набуває така риса як **емоційна стабільність та стресостійкість**. Головною стратегією формування цієї важливої якості сучасної особистості є розвиток емоційного інтелекту, вміння керувати власними емоціями та протистояти стресам. Для емоційної саморегуляції необхідно розуміння особливостей цієї сфери, вміння здійснювати емоційний обмін під час спілкування, відчувати почуття інших, допомагати їм та самому собі у складних, емоційно напружених ситуаціях.

Для креативної, інноваційної особистості дуже важливою є **адекватна самооцінка**. Позитивна Я – концепції особистості формується завдяки правильній самооцінці. Сценарій життя людини, що формується і закріплюється у дитячому віці, стимулює процеси саморозвитку та самореалізації особистості через мотивацію досягнення успіху та усвідомлення власної мети. Самооцінка формується та змінюється протягом всього шкільного віку. Особливо не стабільною, залежною від оточення вона

стає у підлітковому віці, коли дитина прагне пізнати себе, знайти своє місце у системі відносин, реалізувати власні можливості. Саме тому дуже важливо у системі виховної роботи створити умови для розвитку достатньо високої, але адекватної самооцінки.

Рефлексивність не менше визначає рівень можливостей особистості. Стратегією розвитку цієї якості є включення учнів у процес самоаналізу. Рефлексія може відбуватися на рівні усвідомлення психічних процесів та засобів оптимізації пізнавальної діяльності, аналізу моральних вчинків та соціальних ролей, що створює сприятливі умови для самоактуалізації особистості. Сучасні технології навчально–виховного процесу у значній мірі побудовані на механізмах рефлексії, коли учні постійно розмірковують над питаннями: Що ми взнали сьогодні такого, чого не знали раніше? Чого ми навчилися такого, чого не вміли раніше? Що ми при цьому відчували? Що нас здивувало, порадувало на уроці? Які питання ми задали б герою, автору, вченому, мандрівнику тощо?

Сучасні педагогічні технології позитивно впливають на розвиток **спонтанності** – вміння швидко та адекватно реагувати в нестандартних ситуаціях, приймати миттєві ефективні рішення. Спонтанність розвивається у діяльності, що вимагає творчого підходу, гнучких нестандартних рішень. Така діяльність може бути реалізована на уроках, в виховних проектах, тренінгах, соціальних ініціативах.

Сучасна людина має мислити **позитивно**. Позитивне мислення може бути сформоване в процесі становлення основних складових позитивної Я – концепції особистості учня: когнітивної, емоційно–оціночної та поведінкової. Воно направлене на позитивне сприйняття реальності та її активне перетворення насамперед, цінність людини, її гідність, вміння набувати досвід, навіть через помилкові дії.

Інноваційний потенціал особистості в значній мірі залежить від рівня її **життєвої компетентності**. Реалізація компетентнісного підходу є важливим напрямком оновлення діяльності закладів освіти. Компетентність

розглядається як загальна здатність, що ґрунтується не лише на знаннях, але і на досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню. В рамках методичної проблеми нашої школи, а саме «Формування ключових компетентностей засобами інноваційних технологій», формування компетентності особистості є цілеспрямованим процесом, що здійснюється вчителем.

II. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРАКТИКУ РОБОТИ .

«Ти можеш стати мудрішим трьома шляхами: шляхом досвіду - це самий гіркий шлях; шляхом наслідування - це найлегший шлях; шляхом роздумів - це найблагородніший шлях».

Давня китайська мудрість

2.1. Роль громадянської та історичної освіти у формуванні особистості.

Ми живемо у динамічному світі, що дуже швидко змінюється. Ці зміни стосуються усіх сфер нашого буття: техніки, що нас оточує, політики, яку проводять світові держави, цінностей, на які орієнтуються люди. Наше життя стало безперервним процесом адаптації, і саме від адаптаційного потенціалу особистості у значній мірі залежать її успіх та можливості самореалізації.

Докорінне оновлення шкільної історичної освітньої галузі набуває виняткового значення, адже курс на гуманізацію та демократизацію освіти підносить престиж гуманітарних дисциплін. Саме гуманітарна освіта, в тому числі історична, формує особистість учня, готує його до життя в сучасному світі, розвиває історичне мислення, формує громадянина та патріота своєї Вітчизни. Ідеальний випускник Нової школи — це всебічно розвинений, вихований, відповідальний громадянин, здатний критично мислити, ухвалювати рішення та вести професійну діяльність на високому рівні.

Тому викладання історії в школі вимагає від учителя сьогодні творчого підходу, особливо у виборі методичних прийомів і засобів, наочного матеріалу, перенесення акценту викладання на цілеспрямоване навчання, тобто на визначення структури і змісту навчально-пізнавальної діяльності учня.

Метою громадянської та історичної освітньої галузі, як визначено в Державному стандарті базової середньої освіти, є розвиток особистості учня через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між

глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з громадянської та історичної освітньої галузі передбачають, що учень:

- мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни і тривалість у житті суспільства;
- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища;
- мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;
- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;
- дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

2.2. Яким має бути сучасний урок?

Сучасній школі сьогодні потрібний учитель, який міг би оновлювати, удосконалювати зміст своєї діяльності. Впоратися з цим завданням можна тільки за умови розумного поєднання традиційних та інноваційних форм і методів навчання.

Як педагог-практик я зацікавлена в тому, щоб зробити свій урок більш цікавим, корисний, інформативно насиченим, але не перевантаженим, емоційно сприятливим. Вибір методів навчання залежить від навчально-виховної мети і змісту уроку, рівня підготовки учнів, наявних наочних засобів навчання.

Незважаючи на розмаїття нововведень, основною формою організації навчальної діяльності залишається урок. Звичайно, кожний урок – це складна організаційно-методична схема, всі компоненти якої взаємопов'язані і взаємозумовлені. Водночас урок – це завершений, самостійний фрагмент освіти зі своїми задачами і результатами. І кожен урок дає змогу зробити висновки про стиль роботи вчителя, розкриває його методичний почерк. Адже вчитель – це творець уроку, а учні в класі – його асистенти, без яких не відбувається навчальне дійство. Сучасні уроки відзначаються різноманіттям форм організації навчання: лекції, семінари, практикуми, ігри, конференції, презентації тощо. Кожен урок – це ще одна сходинка до храму знань і умінь. Інноваційний підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяє розвитку творчої особистості. Яким же повинен він бути сучасний урок? Сучасний урок – це урок демократичний. Для такого уроку характерними ознаками є :

- підготовка не істориків чи правознавців - теоретиків, а гуманних освічених людей;
- навчання не словом, а справою;
- проведення його не для учнів, а разом з ними;
- спрямування діяльності не на клас в цілому, а на особистість кожного учня;
- забезпечення повного засвоєння навчального матеріалу на уроці.

Саме уникненню багатьох недоліків у підготовці до уроку допомагає чітке використання методики тієї чи іншої технології, суттєвою особливістю якої є протиставлення довільних дій чіткому алгоритму, системі логічно вмотивованих дій, послідовному переходу від одного елемента до іншого.

Сучасний урок – це продуктивний урок, на якому учень відтворює набуті раніше знання під час опанування нового змісту предмета, засвоює практичні дії, формує світогляд, самостійність, активність, творче мислення. На своїх уроках я намагаюся якомога більше зацікавити учнів, активізувати їх пізнавальну діяльність. А найкраще це зробити у поєднанні традиційних методів навчання з інноваційними. До таких методів роботи відносяться: проблемне навчання, інтегровані уроки, уроки-бесіди, семінари, уроки прес-конференції, використання диференційованого навчання, індивідуальний підхід до кожного учня під час навчання.

Застосовуючи різноманітні форми й методи навчання, прагну, щоб кожен учень був активним його учасником. Викладання повинно спрямовуватися не тільки на розширення обсягу знань з предмета, його структурування, інтегрування, узагальнення, а також на постійне перетворення набутого кожним учнем суб'єктивного досвіду. Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини – основна мета, що покладена в основу інноваційних технологій навчання. Багато з них варті уваги сучасного педагога, який прагне дати якісний рівень знань, зробити урок цікавим, досягти максимального взаєморозуміння і співпраці між вчителем і учнем.

В діяльності школи і моєї особистій діяльності проблема впровадження інноваційних технологій є провідною ідеєю. За останні роки була проведена велика робота з удосконалення матеріально-технічної бази школи, кабінету історії, надано можливість доступу вчителя до комп'ютера та інтернету на робочому місці. Інноваційна діяльність є специфічною і досить складною, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Впровадження інновацій неможливе без педагога-дослідника, який володіє системним мисленням,

розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій. Завдання вчителя при застосуванні інноваційної діяльності полягає в чіткій мотивації інноваційної діяльності та в інноваційній позиції, здатності не лише включатися в інноваційні процеси, але й бути їх ініціатором.

Забезпечити реалізацію вимог до сучасного уроку повинна особистісно-орієнтована освіта, яка базується на таких засадах:

- дитина в школі – повноцінна особистість;
- метою освіти є становлення особистості;
- педагогічні відносини базуються на принципах гуманізації і демократизації;
- учень є суб'єктом навчальної діяльності;
- талановитою є кожна дитина;
- навчання на основі успіху, відмова від примушування.

Ключовими ознаками особистісно-орієнтованого навчання є опора вчителя на досвід учня. Учень стає суб'єктом діяльності тільки тоді, коли реально може впливати на неї на всіх етапах: цілевизначення, планування, організації, рефлексії, оцінювання, тоді, коли є діяльнісна основа: учні вчаться самостійно здобувати застосовувати знання. У творчого вчителя і учні прагнуть до творчості.

Постійно поглиблюючи свої знання, опрацьовуючи додаткову літературу, я привчаю до цього і своїх учнів. Прагну донести до них таку аксіому – підручник не є єдиним джерелом знань, тому варто вивчати різні погляди на проблему із посібників, словників, довідників, інших джерел інформації.

Ретельно готуюсь до кожного уроку, продумуючи хід заняття, добираючи ефективні методи та прийоми. Допмагають у цьому сучасні технології. Наприклад: перевірку домашнього завдання проводжу у вигляді мозкового штурму, закріплення матеріалу у вигляді кросворду, ребусу або

схеми, узагальнення у вигляді гри, мозкового штурму (багато питань за короткий період часу), гугл- форм.

2.3. Компетентнісний підхід - головний чинник набуття учнями важливих компетенцій.

Ще у середині минулого століття на Заході забили тривогу: учень не готовий до життя в новому суспільстві. На думку менеджерів великих компаній, він не здатний сам учитися, не вміє працювати з інформацією (шукати її, обробляти, переводити з однієї знакової системи в іншу).

Сьогодні дитині потрібні не тільки знання, але і достатній рівень життєвої компетентності, сформованість таких особистісних якостей, які допоможуть знайти своє місце у житті, визначитися з колом своїх інтересів та уподобань, стати активним членом суспільства і щасливою, упевненою у власних силах людиною.

«Технології завтрашнього дня, – пише О. Тоффлер, – потребують не мільйонів... людей, готових працювати в унісон на безконечно монотонних роботах, не людей, котрі виконують накази, не зморгнувши оком... а людей, котрі можуть приймати критичні рішення, котрі можуть знаходити свій шлях у новому оточенні, котрі достатньо швидко встановлюють нові стосунки в реальності, що швидко змінюється. Світ заговорив про компетентності як спроможність особистості застосовувати засвоєні знання й набуті уміння у нестандартних ситуаціях, «готовність і уміння діяти», здатність до саморозвитку».

На думку О. Савченко, компетентності не так складно формувати, їх складніше вимірювати, але без цього якісна шкільна освіта у XXI столітті неможлива. Отже, потрібно переборюючи власну інертність і неготовність освітнього середовища до сприйняття інновацій, долати шлях від орієнтації на предметні знання до оволодіння надпредметними уміннями, формуючи,

таким чином, в учня внутрішню готовність до прийняття рішень, застосування набутих знань у будь-яких ситуаціях.

Компетентнісний підхід – це спрямованість навчально – виховного процесу на формування в учнів інтегрованої здатності застосовувати набуті знання, уміння, досвід в конкретних навчальних і життєвих ситуаціях.

Таким чином сутність компетентнісного підходу полягає в спрямуванні навчального процесу на набуття учнями важливих компетенцій, тобто загальних здатностей особистості виконувати певний вид діяльності. Цей підхід ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, та є показником успішності.

Компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток в учнів ключових компетентностей: вміння вчитися, здоров'язберігаюча, загальнокультурна, комунікативна, інформаційна, громадянська, соціальна компетентності) та предметних (галузевих) компетентностей. Безперечно, всі компетенції важливі, їх необхідно розвивати як для гармонійного розвитку так і конкурентноспроможності особистості.

Компетентнісний підхід активно досліджується у вітчизняному та зарубіжному науково-педагогічному просторі.

Загальні теоретичні положення щодо реалізації компетентнісного підходу в освіті розглядаються у роботах Н. Бібік, О. Бондаревської, І. Єрмакова, І. Зимньої, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, В. Серікова, Л. Сохань, О. Сухомлинської, Л. Хоружої, А. Хуторського.

Окремі питання методики формування предметних компетенцій учнів розглядаються у працях К. Баханова, О. Кучер, А. Старєвої, І. Родигіної, Г. Фреймана, С. Шишова

Предметні компетенції — більш конкретні стосовно ключових, мають детальний опис і можливості формування в рамках навчального предмета.

Сьогодні результатом навчальної діяльності учнів з історії, на думку О. Пометун та Г. Фреймана, повинні стати такі компетенції:

- хронологічна – передбачає вміння учнів орієнтуватися в історичному часі;
- просторова – орієнтування учнів в історичному просторі;
- інформаційна – вміння учнів працювати з джерелами історичної інформації;
- мовленнєва – будувати усні та письмові висловлювання щодо історичних подій і явищ;
- логічна – аналізувати, пояснювати історичні факти, формулювати теоретичні поняття, положення, концепції;
- аксіологічна – формулювати версії й оцінки історичного руху та розвитку.

Набуття цих компетенцій учнями можливе за умови цілеспрямованої роботи під час навчального процесу з предмету за конкретними напрямками роботи:

- хронологічна передбачає вміння учнів орієнтуватися в історичному часі; розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретних історичних умовах певного часу; співвідносити історичні події, явища з періодами, орієнтуватися в науковій періодизації історії; використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу.
- просторова передбачає вміння учнів орієнтуватися в історичному просторі; співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами; користуючись картою, пояснювати причини і наслідки історичних подій, процесів вітчизняної та всесвітньої історії, основні тенденції

розвитку міжнародних відносин; характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості.

- мовленнєва передбачає вміння учнів будувати усні та письмові висловлювання щодо історичних фактів, історичних постатей та історичної теорії; реконструювати образи минулого у словесній формі у вигляді опису, оповідання, образної характеристики; викладати історичні поняття, зв'язки і тенденції історичного розвитку застосовуючи пояснення, доведення, міркування, узагальнюючу характеристику.
- інформаційна передбачає вміння учнів працювати з джерелами історичної інформації: користуватися довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації; систематизувати історичну інформацію, складаючи таблиці, схеми, різні типи планів; самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел; виявляти різні точки зору, визнавати і сприймати таку різноманітність; критично аналізувати, порівнювати та оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію й пояснювати її необ'єктивність.
- логічна передбачає вміння робити аналіз, синтез й узагальнення школярем історичної інформації, використання на уроці наукової термінології; всебічна характеристика учнями історичних постатей, розкриття внутрішніх мотивів дій, створення політичних та історичних портретів; самостійне визначення учнями сутності, наслідків та значення історичних подій і явищ; проведення нескладних досліджень, проектної роботи.
- аксіологічна передбачає вміння учнів формулювати оцінки і версії історичного руху й розвитку; порівнювати й оцінювати факти та діяльність історичних осіб з позиції загальнолюдських та національних цінностей, визначати власну позицію щодо суперечливих питань історії; виявляти інтереси, потреби, протиріччя в позиціях соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції і

напрями історичного розвитку; оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними

2.4. Інноваційні технології в практиці

Зупинюся на інноваційних технологіях, які найчастіше застосовую у своїй роботі.

На думку педагога-дослідника А.М. Алексюк, шлях до необхідного рівня мислення є запровадження в практику вивчення історії системи **логічних завдань**. Кожен учень має свої природні задатки і свої можливості для творчого розвитку. Тому добиваюся, щоб кожен учень досягав при навчанні максимум для нього можливого. В цьому велику роль відіграють логічні завдання, які я впроваджую через рольові ігри, нетрадиційні уроки, повторювально-узагальнюючі уроки та ін.

На своїх уроках я намагаюся створити такі ситуації, на яких учень зможе:

- захищати свою думку, наводити на її захист аргументи, докази, користуватися набутими знаннями;
- ставити питання вчителю, товаришам, з'ясовувати не зрозуміле, поглиблювати процес пізнання;
- рецензувати відповіді товаришів, інші види роботи, вносити корективи;
- допомагати товаришам у виконанні колективних та індивідуальних творчих робіт.

Групова (колективна) технологія навчання передбачає організацію навчального процесу, за якої навчання здійснюється у процесі спілкування між учнями (взаємонавчання) у групах. Група може складатися з двох і більше учнів, може бути однорідною або різнорідною за певними ознаками, може бути постійною і мобільною. Групові форми навчання дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання, формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації,

сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність. Робота в групах (колективна) дає найбільший ефект у засвоєнні знань. Учніам подобається робота в групах, кожна з яких колективно виконує конкретне навчальне завдання – однакове для всіх груп чи різне. При цьому можна передбачити не лише спільну роботу в одній групі, а й міжгрупову взаємодію. Організована таким чином робота сприяє підвищенню навчальної активності школярів, усуває їхню природну скутість (запитати у свого товариша значно простіше, ніж у вчителя), дає змогу кожному учневі засвоювати навчальний матеріал у природному йому темпі, а також є дієвим засобом у посиленні індивідуалізації навчання.

Групову технологію можна застосовувати при роботі з документальними джерелами, при виконанні завдань на формування хронологічної компетенції учнів. При роботі з документальними джерелами ми бачимо, що якщо в 5-6 класі достатньо простого їх аналізу і висновку, то в 7-9 класі учні вчатьс я вирішувати проблемні завдання, виділяти головне, порівнювати матеріал, встановлювати причинно - наслідкові зв'язки. У старших класах навички роботи з різними джерелами вдосконалюються. Матеріал вимагає більш високого рівня пізнавальної і розумової діяльності, критичного ставлення до тексту, самостійного, творчого застосування знань. В 10-11 класах історичні джерела використовуються для складання портретів історичних осіб(наприклад: Історичне досьє). Цей процес розвиває історичне мислення. Робота з джерелами повинна відбуватися на різних етапах уроку. Дослідницька робота з документами можлива для використання і в позакласній та позаурочній діяльності. В цій роботі на допомогу прийде Newsela- платформа для доступу до статей, новин на різних рівнях читання, щоб зв'язати поточні події з навчальною програмою.

Технологія індивідуалізації процесу навчання – це організація освітнього процесу, при якій вибір педагогічних засобів та темпу навчання

враховує індивідуальні особливості учнів, рівень розвитку їх здібностей та сформованого досвіду. Його основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити максимальну продуктивну роботу всіх учнів в існуючій системі організації навчання. Головною перевагою індивідуального навчання є те, що воно дозволяє повністю адаптувати зміст, методи та темпи навчальної діяльності дитини до його особливостей, слідкувати за кожною дією та операцією при вирішенні конкретних завдань, за його рухом від незнання до знання, вносити вчасно необхідні корективи в діяльність як учня, так і вчителя.

Ігрові технології навчання (Й. Гензерг). Технології ігрового навчання - це така організація навчального процесу, під час якої навчання здійснюється у процесі включення учня в навчальну гру (ігрове моделювання явищ, «проживання» ситуації). Сьогодні віддають перевагу терміну «імітація» замість «гра» (акцент переноситься на внутрішню сутність дії). Навчальні ігри мають за мету, окрім засвоєння навчального матеріалу, вмінь і навичок, ще й надання учневі можливості самовизначитися, розвивати творчі здібності, сприяють емоційному сприйняттю змісту навчання. Таке навчання допомагає активізувати пізнавальний процес. Приміром, під час вивчення у 6 класі теми «Грецьке суспільство та повсякденне життя» можна запропонувати рольову гру «Один день життя поліса», вивчаючи тему «Римська республіка» – рольову гру «Життя заможної римської сім'ї». На уроках історії України у 7 класі під час вивчення теми «Русі-України за перших князів» можна запропонувати рольову гру за темою «Один день у слов'янському поселенні». А після ознайомлення з суспільно-політичним устроєм і господарським життям Київської Русі, можна запропонувати розповідь іноземних купців, які відвідали декілька міст Русі у XII ст. Можна запропонувати рольову гру, де учні виступають в образах історичних діячів (н-д: уявний самміт політичних лідерів різних епох). Старшокласники можуть прийняти участь у історичному розслідуванні: наприклад: урок- детективна історія(Хто відповідає за наслідки певної події, які мотиви були у історичної постаті?). Також для учнів

цікава гра, коли вони можуть самі «побути в образі героїв» з точки зору їх відчуттів та емоцій. Наприклад, гра «Вгадай емоції героїв» чи «Озвуч/оживи картину».

Через розуміння думок, почуттів і вчинків своїх героїв школярі моделюють історичну реальність. При цьому знання, придбані в грі, стають для кожного учня особистісно значущими, емоційно забарвленими, що допомагає йому глибше зрозуміти, краще «відчути» досліджувану епоху. Метод розігрування ролей вимагає від учнів мобілізації всіх вмінь, спонукає освоювати і поглиблювати нові знання, розширює їх кругозір і, найголовніше, примушує опановувати цілим комплексом важливих умінь, в першу чергу, комунікативних.

У сучасній педагогіці існує велика кількість різних інноваційних уроків. Можна виділити наступні групи:

1. Уроки у формі змагань та ігор: конкурс, турнір, естафета, дуель, КВК, ділова гра, рольова гра, кросворд чи ребус(<https://onlinetestpad.com/ua/crosswords/classic/history>, «Ребуси №1» – українськомовна онлайн-платформа, за допомогою якої можна створювати власні ребуси чи розгадувати наявні на сайті), вікторина (Lening ar, Wordwo1l)
2. Уроки, засновані на формах, жанрах і методах роботи, відомих у суспільній практиці: дослідження, урок-досьє, винахідництво, аналіз першоджерел, коментар, мозкова атака, інтерв'ю, репортаж, рецензія.
3. Уроки, засновані на нетрадиційній організації навчального матеріалу: урок мудрості, одкровення, урок – «дублер починає діяти».
4. Уроки, що нагадують публічні форми спілкування: пресконференція, аукціон, бенефіс, мітинг, регламентована дискусія, панорама, телепередача, телеміст, рапорт, діалог, «жива газета», усний журнал.

5. Уроки – фантазії: урок казка, урок-сюрприз, урок 21 століття.

6. Уроки, засновані на імітації діяльності установ і організацій: суд, слідство, трибунал, цирк, патентне бюро, вчена рада, редакційна рада.

Таким чином, можна сказати, що інноваційний урок припускає введення будь-яких нових елементів не використовувалися раніше, найбільш поширеним є елемент ігрової діяльності. Так як в ході гри учні не тільки закріплюють і узагальнюють матеріал, але й самі беруть активну участь в ході уроку, співпрацюють один з одним, з викладачем і т.д

Сучасний учень занудьгує на уроці, якщо не застосовувати **інтерактивне навчання**. В Україні розроблена та пропагується технологія інтерактивного навчання О. Пометун.

Інтерактив (від англ.- взаємний та діяти). Інтерактивне навчання - це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання. Інтерактивне навчання сприяє формуванню навичок і вмінь як предметних, так і загальнонавчальних; виробленню життєвих цінностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей. Технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Інтерактивне навчання передбачає:

- постійну, активну взаємодію, взаєморозуміння учителя та всіх учнів класу-учасників процесу навчання;
- вирішення загальних, але значущих для кожного учасника завдань і проблем;
- рівноправність учителя й учнів як суб'єктів навчального процесу.

Інтерактивне навчання має на меті:

- створення умов для залучення всіх учнів класу до процесу пізнання;
- формування у школярів як предметних, так і загальнонавчальних умінь та навичок;
- вироблення життєвих цінностей;
- створення атмосфери співпраці, взаємодії;
- розвиток комунікативних якостей і здібностей;
- створення комфортних умов навчання, які б викликали у кожного учня відчуття своєї успішності, інтелектуальної спроможності, захищеності, неповторності, значущості.

Аналізуючи свої дії та дії інших учнів, учасники освітнього процесу змінюють свою модель поведінки, більш усвідомлено засвоюють знання та вміння. Інтерактивне навчання - це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів, це живе спілкування.

У житті людини спілкування не існує як відокремлений процес або самостійна форма активності. Воно входить до складу індивідуальної або групової практичної діяльності. Поза спілкуванням формування особистості взагалі неможливе. Інтерактивні форми роботи сприяють розвитку ініціативи, незалежності, уяви, співпраці з іншими учнями. Сучасна методика нагромадила багатий арсенал прийомів інтерактивного навчання від найпростіших («Робота в парах», «Ротаційні (змінні) трійки», «Карусель», «Мікрофон») до складних («Мозковий штурм», «Мозаїка», «Аналіз ситуації»), а також імітаційні ігри, дискусії, дебати.

В старших класах учням подобається така інтерактивна форма проведення уроку як **дискусія**. Тема визначається заздалегідь. Учні, поділений на дві команди, пропонують ключову тезу, яка передає зміст навчального матеріалу. Поштовхом для організації дискусії може стати створення за допомогою дискусійних питань проблемної ситуації. Важливою

відмінністю від дебатів, є те, що учитель не ставить запитання хто був правий, а хто ні, а пропонує наступні питання для дискутування: «Чи дійсно мета відображала інтереси тієї соціальної групи, представником якої він є?», «Чи були можливі альтернативні дії?» тощо. Тобто учитель такими питаннями стимулює та мотивує навчально-пізнавальну діяльність учнів.

При виборі теми дискусійних питань перевагу надаю тим, які містять протиріччя, що створює проблемну ситуацію та тим запитанням, котрі допомагають розвивати історичне мислення, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, ведуть до пошуку та аналізу. Такі уроки навчають учнів самостійно шукати розв'язання проблемних дискусійних питань, забезпечують своєчасну підтримку всім учасникам дискусії, створюють атмосферу, яка виключає в учнів почуття невпевненості або дискомфорту.

Використання інтерактивних технологій не самоціль, а засіб створення атмосфери доброзичливості й порозуміння, зняття з душі дитини почуття страху, спосіб зробити її розкутою, навіяти впевненість у своїх силах, налаштувати на успіх, виявити здібність до творчості. Як на уроках історії, так і на уроках правознавства, багато уваги я приділяю роботі з різними джерелами знань, яку можна проводити з використанням інтерактивних методів, таких як :

-« Обговорення проблеми в загальному колі». Учні обговорюють опрацьований документ чи переглянутий фрагмент фільму. Обговорення триває до тих пір, поки є бажання висловитись. Даний метод дає можливість почути різні позиції учнів, обговорити їх, прийти до спільної думки.

- «Дерево рішень», різновид дискусії, який використовується для прийняття рішення в ситуації, коли неможливо дати простої й однозначної відповіді на поставлене завдання. Наприклад, на уроці історії України у 10 класі, закріплюючи вивчений матеріал з теми «Українська держава», учитель

ставити дискусійне питання: «Чи політика гетьмана П. Скоропадського була послідовною, виваженою, історично виправданою?» Учасники обговорення детально аналізують усі варіанти прийнятих гетьманом рішень, виписують у дві колонки досягнення та прорахунки кожного з них, а також ті наслідки, до яких вони привели. Усі учні заповнюють таку таблицю, що допомагає краще зрозуміти механізм прийняття рішень гетьманом П. Скоропадського у внутрішній та зовнішній політиці

- « Навчаючи - вчуся». Учень працює з історичним джерелом, а потім ділиться отриманою інформацією з іншими, переміщуючись по класу. У цьому методі використовується робота в парах.

- «Діалог»- спільний пошук усіма створеними групами узгодженого рішення однієї проблеми, що знаходить своє відображення в документі, таблиці, схемі.

- « Атака на учнів», « Атака на вчителя». Тут вислуховується багато думок з питання, але обирається краща.

- « Пошук інформації». Учні вивчають першоджерела, отримуючи необхідну інформацію.

- « Коло ідей». Учні утворюють групи, працюють над одним джерелом. Приміром, вивчаючи у 8 класі на уроці історії України тему «Лівобережна Гетьманщина наприкінці XVIIст. Початок гетьманування І. Мазепи» можна запропонувати дискусійне питання: «Чому, на вашу думку, у подіях 60-80-х XVII ст. не вдалося зберегти єдність України? Назвіть факти, які підтверджують, що жоден із союзників українських гетьманів не відстоював інтереси України, а переймався лише власною вигодою». Усі групи після обговорення даного питання, по черзі представляють лише один аспект обговорюваної проблеми. Учні з кожної із груп висловлюються по черзі, поки не буде вичерпано всі відповіді. Під час обговорення теми на дошці складають перелік зазначених ідей. Коли всі ідеї щодо розв'язання проблеми

буде висловлено, можна звернутися до розгляду проблеми в цілому і підбити підсумки роботи.

- «Мозковий штурм» або «мозкова атака». Це метод обмірковування над проблемою, до якого залучаються усі учні клас, бо «йдуть на неї в атаку». Приміром, вивчаючи у 9 класі тему «Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії», учитель пропонує обміркувати учням відповідь на питання «Що втратили і що отримали західні українці, опинившись під владою австрійських Габсбургів. Які завдання їм необхідно було вирішувати в нових умовах?»

- «Незакінчені речення»

Наприклад: Якби Пилип Орлик не емігрував у Бендери, то Україна б отримала.....і стала.....

Якби Чаплінський не зазіхнув на маєток Б. Хмельницького, то.....

На мою думку, Велика французька революція не тільки змінила історію Франції, а й

Також використовую прийоми «Групування», «Відновлення порушеної послідовності», «Дві правди й одна брехня», «Обери позицію».

Вказані методи дозволяють вирішити комплекс проблем:

- Всі учні включаються в роботу;
- Опрацьовується і узагальнюється велика кількість матеріалу;
- Кожен має можливість висловити власну думку;
- Формуються доброзичливі стосунки в колективі.

Сьогодні учитель повинен вносити в навчальний процес нові методи надання інформації. Мозок дитини, налаштований на здобуття знань у формі розважальних програм, тому значно легше прийме запропоновану на уроці інформацію за допомогою медіа-засобів. Розуміючи необхідність «іти в ногу

із часом» впроваджую на уроках скрайбінг, ментальні карти, інфографіка, хмарні технології. Для навчання творчої, гармонійної і високорозвиненої компетентної особистості це дуже важливо. Однією із найкращих форм логічного структурування інформації, я вважаю ментальні карти. **Ментальні карти** на уроках історії – це впорядкування логічного ланцюжка подій, фактів, ідей. Це швидке опрацювання великого обсягу інформації, виділення важливої інформації від другорядної. Це – ведення конспектів. Кожна карта пам'яті є унікальною і зберігається в пам'яті як цілісний об'єкт. Це і мозкові штурми, бо карти пам'яті є потужним інструментом для роботи із асоціаціями. Записуючи, а потім переглядаючи ідеї, знаходяться нові зв'язки між концепціями, які були непоміченими до того. Крім того, сам спосіб малювання карти переводить мозок у режим креативності. Ця методика розвиває творчі здібності дітей, оскільки ментальні карти є відображенням мислення дитини, ходу її думок стосовно тієї чи іншої теми, на яку створюється ментальна карта.

Великими можливостями при вивченні історії, а особливо для імітування історичної реальності на уроці, володіють **комп'ютерні технології**. Саме їх використання в наш час є ефективним засобом наочності, особливо коли учні обмежені у можливості безпосереднього спостереження реальних об'єктів. Електронна наочність мусить виконувати роль додаткового засобу під час засвоєння учнями узагальнених понятійних знань, служити основою формування образного мислення, відігравати функцію матеріалу, на основі якого здійснюється формування умінь та навичок учнів, бути засобом управління пізнавальною діяльністю учнів, пробуджувати інтерес та стимулювати пізнавальну активність школярів, виступати джерелом навчальних проблем і основою створення проблемних ситуацій в процесі навчання. Така новітня технологія в процесі навчання полегшує процес запам'ятовування, дозволяє зробити урок більш цікавим і динамічним, «занурити» учня в обстановку будь-якої історичної епохи, створити ілюзію присутності, співпереживання, сприяє становленню об'ємних і яскравих

уявлень про минуле. Тому в наш час не приділяти уваги комп'ютеру та мультимедійним технологіям на уроках історії вже не можливо. Це є вимогою часу.

Візуальна мультимедійна форма наочності, як особливого джерела інформації, більш яскрава, більш виразна, а отже, і більш прийнятна для учня, якому працювати з таким джерелом інформації набагато цікавіше, ніж з текстовим. Великими можливостями для імітування історичної реальності є демонстрація відео файлів, що дають можливість відтворити найбільш характерні риси історичних епох. Формуючи яскраві та об'ємні уявлення про минуле, цей вид наочності створює в певній мірі ілюзію присутності, коли учень подорожує з яким-небудь героєм чи поринає у вихор воєнних чи культурних подій минулих часів. Учням надається можливість зустрітись з історичними особистостями, познайомитися з господарством, побутом, традиціями народів як найдавніших цивілізацій так і недавніх часів. Цікаво, що робота з візуальними історичними джерелами може використовуватись як фрагмент уроку, як мотивація, підсумок чи узагальнення, як складова тематичного оцінювання, як форма домашнього завдання. Отже, на кожному етапі уроку використання цієї технології є досить доречним.

На основі використання **мультимедійних технологій** може відбуватися формування та розвиток будь-якої із предметних компетентностей учнів. Так для формування та розвитку просторової компетентності вчитель може використати електронну карту та організувати роботу з нею. Сформувати хронологічну компетентність, що передбачає вміння учнів орієнтуватися в історичному просторі, допоможе умовно-графічна наочність, зокрема такі її види, як опорні схеми, хронологічні та синхроністичні таблиці. Мовленнєву, логічну компетенцію також можна формувати за допомогою тих же фото, відео джерел. Учні мають розповісти, дати оцінку певним історичним подіям, проаналізувати документальні матеріали, виявляти тенденційність, упередження, суперечності. Розвивати вміння учнів порівнювати й оцінювати

діяльність історичних осіб, які входять до складу аксіологічної компетентності, дозволить використання історичних портретів, навчальних картин й відеоматеріалів на уроці. Важливим аспектом при вивченні історичних джерел за допомогою мультимедійних технологій, є використання фото, плакатів, карикатур, листівок, таблиць, схем, діаграм, картин та малюнків. Ще варто зайвий раз підкреслити, що такі види джерел можуть нести інформації не менше, а навіть і більше, ніж текст. До того ж вони легше піддаються різноманітним тлумаченням, дають більше простору для уяви, більш яскраві, а отже, більш придатні для сприйняття сучасним учнем. До прикладу можна демонструвати презентації про визначні історичні пам'ятки архітектури і мистецтва, картини відомих художників, політичні карикатури на історичних персон чи певні історичні події та процеси та ін. Але, найголовніше – все це має супроводжуватись коментарями як з боку вчителя так і учнів.

Мультимедійні технології пов'язані із створенням мультимедіа-продуктів. Часто в своїй роботі застосовую власні мультимедійні презентації. Мультимедіа - це система комплексної взаємодії візуальних і аудіоефектів під управлінням інтерактивного програмного забезпечення з використанням сучасних технічних і програмних засобів, які об'єднують текст, звук, графіку, фото, відео тощо в одному цифровому відтворенні. Включення інформаційних мультимедійних технологій робить процес навчання більш технологічним і більш результативним. Так, на цьому шляху є труднощі, є помилки, не уникнути їх і в майбутньому. Але є головний успіх - інтерес учнів, їх готовність до творчості, потреба в одержанні нових знань і відчуття самостійності. Комп'ютер дозволяє робити уроки не схожими один на інші. Це відчуття постійної новизни сприяє розвитку в учнях інтересу до навчання. Використання мультимедіа на уроці через інтерактивність, що здатна структурувати та візуалізувати інформацію, підсилює мотивацію учнів, активізуючи їх пізнавальну діяльність, як на рівні свідомості, так і

підсвідомості. Мультимедійна презентація дає змогу компонувати матеріал, виділити головне для засвоєння.

Якщо робота з картинами, таблицями, діаграмами, фото і т.д. потребує критичного мислення, вміння аналізувати, описувати, висловлювати свою точку зору, то **відео - матеріали** доповнюють знання про історичний період, дають змогу краще запам'ятати матеріал у не зовсім звичній формі. Як показала практика, уроки з використанням відео запам'яталися учням краще.

Так, наприклад, під час уроку узагальнення з теми: «Давній Єгипет» можна використати фільм « Давній Єгипет» (Колекційне видання « Історичне кіно», випуск №40). Для теми: « Греко - троянські війни », «Греція в 11-6ст. до н.е.» можна використати фрагменти фільмів : «Троя», « Одиссея». Для 6 класу є фільми: « Помпея», « Давня Греція», «Колізей». При вивченні теми «Македонська держава» учням демонструється фрагмент з фільму «Александр».

Для 7 класу теж є чимало цікавих фільмів В 7 класі можна використати для роботи фрагменти з фільмів «Жана д'Арк», «Царство небесне», «Король Артур». Можна використати фрагменти фільму: «Аттіла», щоб показати життя варварського суспільства. Фрагменти фільму: « Хрестоносці» дають образну уяву про добу хрестових походів, про звички, побут, зброю, поведінку і т.д. тогочасного населення. При вивченні історії України з теми « Київська Русь» можна використати фільм : « Перші князі Київської Русі».

У 8 класі програма дає змогу використати фрагменти фільмів: « Мартін Лютер» (тема : « Реформація»). Яскраве уявлення про козаків і поляків, їх зброю, тактику ведення бою, уяву про історичних осіб та про події Національно - визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького дають фільми: « Вогнем і мечем» та « Богдан Хмельницький». На уроках у

8 класі, при вивченні тем з історії українського козацтва, в роботі дуже допомагає 20 серійний проект телеканалу Інтер «Українське козацтво», фільм «Іван Сірко». Також після ознайомлення з темою «Україна в подіях Північної війни. Іван Мазепа» учні перед переглядом відеофільму «Мазепа» отримують завдання визначити основні напрямки зовнішньої політики гетьмана.

У 10 класі під час вивчення теми: «Перша світова війна» використовуються фрагменти фільмів: «Загибель імперії», «Перша світова війна в кольорі». Вони розвивають критичне мислення, адже ми можемо бачити різні позиції громадян того часу щодо війни, революції 1917 року і т.д. Учні можуть відчувати дух епохи, сформувані власну позицію, зробити висновки. Для 10 класу є фільми: «Нестор Махно», «Ленін», «Гітлер».

Для 11 класу можна використати фільми: «Визволення», «Невідома війна», «Велика війна». Фільм «Сапери» дає можливість замислитися, висвітлює зовсім інше бачення війни, ніж трактувала радянська ідеологія і навіть освітлює іншу позицію, ніж записана у підручниках. Це є приводом до дискусії, формування власної точки зору. Програма 11 класу дає змогу використати фрагменти фільмів: «Америка під ударом» (тема: «США в 21 ст.»), «Брежнєв», «Йосип Сталін», «Микита Хрущов», «Хіросима».

Цікавою є збірка: «Країна. Історія українських земель», яку можна застосовувати при вивченні тем з історії України з 7 по 11 клас.

Використання відеофільмів дає позитивні наслідки, але є і недоліки. Деякі учні, проникаючись побаченим, більше запам'ятовують відеосюжет і втрачають загальний зміст теми. До підбору і використання фільмів вчителю теж треба ставитись серйозно. Перш ніж використовувати фрагменти, треба переглянути фільм, вибрати ті, що відповідають темі і віковим особливостям учнів.

Під час підготовки до роботи з відеофільмами можна скористатися декількома рекомендаціями:

1. Застосування відеофільмів повинно бути ефективним і дидактично доцільним (необхідно підібрати потрібні фрагменти, використовувати різні варіанти включення відеофільму у навчальний процес).

2. Необхідно враховувати психофізичні особливості учнів (тривалість фрагмента від 5 до 10 хв.).

3. Показу відеофільму має передувати пояснення вчителя.

Використання цифрових, віртуальних технологій відкривають доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, надають абсолютно нові можливості для творчості, дозволяють реалізовувати принципово нові форми і методи навчання. Інформаційно–комп’ютерні технології здійснюють вплив й на емоційну сферу школяра, сприяючи підвищенню пізнавальної активності, підвищенню інтересу до предмета та навчання взагалі, активізації навчальної діяльності учнів.

Не менш важливими і цікавими є такі форми роботи як віртуальні екскурсії. Під час таких уроків можна «мандрувати» всім світом, можна не тільки побачити, але й прослухати цікаві розповіді про історичний період, явище, подію. Усі віртуальні екскурсії відбуваються під супровід україномовних пояснень про те чи інше місце, цікавих фактів і значення речей. Відчуття – начебто ви справді гуляєте музеєм з екскурсоводом

Наприклад: Віртуальна екскурсія Україною <http://surl.li/omnbsy>

Топ-5 видатних місць України <http://surl.li/ongvga>

Екскурсія на Хортицю <http://surl.li/beinko>

Віртуальні

музеї

<https://nus.org.ua/articles/doslidzhuvaty-ne-vyhodyachy-z-domu-29-onlajn-muzeyi-v-aby-uriznomanitnyty-uroky/>

Сучасні вимоги до шкільного навчального процесу полягають не тільки в тому, щоб учні отримали систему наукових фактів, готових істин і штампів. Навчання повинно формувати у школярів здатність творчо мислити, вміння аналізувати і зіставляти факти, аргументовано захищати свою точку зору, критично ставитись до джерел інформації, вчитися розуміти інших людей і співробітничати з ними. Орієнтація на **критичне мислення** передбачає передовсім повне несприйняття будь-якої думки або оцінки «на віру»: кожен учень, не беручи до уваги жодних авторитетів, має сформувати власну думку про явище в контексті навчальної програми. Необхідно врахувати й те, що критичне мислення завжди діалогічне, тобто передбачає дискусії передовсім між тими, хто навчається. У процесі обговорення висувуються критерії мислення, ідентифікуються й обговорюються життєві контексти, а мисленнєвий процес у цілому піддається оцінюванню. Під час бесід немає правильних (неправильних) відповідей, є різні позиції, різні точки зору. Відбувається своєрідний обмін знаннями, колективний відбір змісту. Але завдання учителя - переконати учнів прийняти той зміст, який він пропонує з позиції наукового знання.

Велике зацікавлення старшокласників викликає застосування відносно нової в педагогічній практиці форми отримання інформації - **активної лекції** (О.Пометун), яка, на відміну від традиційної, створює умови для виникнення сумнівів і запитань у слухачів.

Одним із важливих видів діяльності, вважаю **проблемне навчання**, яке активізує самостійну роботу учнів, що веде до ґрунтовного засвоєння і закріплення наукових знань, розвиває творче мислення, здатність до самостійного вирішення поставленого завдання. Тому елементи такого навчання застосовую на відповідних етапах уроку: формулювання проблемного питання на початку уроку (найчастіше - в епіграфі) з подальшим його розв'язанням на підсумковому етапі.

Застосування на практиці інноваційних технологій або їх елементів хочу показати на прикладі уроків в різних класах.

7 клас. Тема «Розквіт Галицько- Волинського князівства. Внутрішня і зовнішня політика князя Данила Галицького». В даному уроці використано такі форми і методи роботи: « Естафета», « Чиста дошка», «Метод проектів», «Метод незакінчених речень», « Пошук інформації», робота в групах, робота з картою, робота з документами, метод «Коло ідей». На початку уроку показано уривок з фільму «Данило Галицький» (Мультимедійна технологія), застосовано проблемне навчання та протягом уроку формується вміння аналізувати, захищати свою точку зору, критично ставитися до джерел інформації(формування критичного мислення).

8 клас. Тема «Високе Відродження». Застосовано форми і методи роботи: постановка проблемного питання, робота в групах, «Метод незакінчених речень», « Пошук інформації». Протягом уроку відбувається формування критичного мислення(учні різних груп з різних позицій висвітлюють творчість видатних діячів періоду Високого Відродження). Практичне завдання до даної теми дає змогу більше ознайомитися з діячами даної епохи та їх шедеврами.(наприклад: <https://forms.gle/qtBhfytNjoVnpJ5A8>)

9 клас. Тема: «Об'єднання Німеччини». Проблемне питання: «Бісмарк — щастя для Німеччини, хоч він і не добродійник людства, — писав історик Брандес. — Для німців він те саме, що для короткозорого — пара чудових, незвичайно сильних окулярів: щастя для хворого, але велике нещастя, що вони йому потрібні». Який сенс криється в словах відомого історика? Чи поділяєте ви його точку зору?

Або, до цієї ж теми: Великий німецький письменник Томас Манн писав: «Народжена у війнах, нечестива Німецька імперія прусської нації могла бути лише мілітаристською державою. Такою вона і жила, занозою в тілі людства». Чому Німеччина насправді стала агресивною та мілітаристською державою? Які внутрішні й зовнішні чинники цьому сприяли?

10 клас. Тема: «Українські землі в 1915-1916 рр». (див.додатки). Застосовано форми і методи роботи: фронтальна бесіда, «мозковий штурм»,

показ фрагменту фільму та постановка проблемного питання, робота в групах, робота з таблицями, картою, документами. Протягом уроку відбувається формування критичного мислення, хронологічної компетенції.

Тема: «Українська Держава гетьмана Скоропадського» (див.додатки). Використано метод « Мікрофон», « Фото запитання», проблемні запитання, робота з документами, метод « Навчаючи- вчуся», робота в групах, мультимедійну презентацію. Протягом уроку відбувається формування критичного мислення, хронологічної, інформаційної, аксіологічної, мовленевої, логічної компетенцій. Перевірка засвоєння знань проводилася протягом уроку у формі історичних диктантів, кросворду, логічних запитань.

Урок громадянської освіти 10 клас.

Тема: « Маніпуляції в медіапросторі» (див. додатки)

Застосовано методи і прийоми: пояснення, створення проблемної ситуації, фронтальне опитування, дискусія, робота з малюнками, моделями, демонстрація презентацій, «Відкритий мікрофон», відео- гра «Впіймай обман», форма- тренажер, вправи: « Корзина для сміття», « Раніше- тепер», піраміда Роберта Ділтса.

До інноваційних належить і **проектна система** (метод проектів, метод цільових завдань) – організація навчання за якої учні набувають знання, уміння і навички у процесі планування і виконання практичних завдань-проектів.

Своїм підґрунтям проектна система має концепцію Дж.Дьюї, що обумовило її схожість з лабораторною системою. Мета учбових проектів спрямована на створення умов для самонавчання учнів, збудження їхньої ініціативи, інтересів і особистих устремлінь.

Відповідно до мети, навчання за проектною системою складається з ряду дослідів, пов`язаних між собою таким чином, що відомості, отримані від одного дослідів, сприяють розвиткові і збагаченню цілого потоку інших дослідів.

Основні положення проектного навчання :

1. Надання максимально можливого ступеня свободи учням у питаннях змісту, форми роботи і складності завдань.
2. Пріоритет дослідницької діяльності.
3. Підключення до навчання всього досвіду дитини.
4. Побудова освіти як відповідь на реальні запитання учнів.
5. Поєднання раціонального та інтуїтивного у пізнанні.
6. Рівні можливості «сильних» і «слабких» учнів.

Отже, використання активних форм і методів навчальної роботи активізує розумову діяльність школярів, сприяє зацікавленню навчальним предметом, розвиває історичне мислення, вміння та навички, допомагає проявити особисте «Я».

Для більш глибокого засвоєння матеріалу і контролю знань використовую різного роду **тести й тренажери**. Це можуть бути тести, складені вчителем або готові варіанти тестів, яких дуже багато зараз у мережі Інтернет. Тести можуть бути у формі завдань і кількох відповідей, з яких потрібно вибрати правильний. Вони можуть бути представлені у вигляді малюнків, зображень, фотографій. Способи роботи з тестами різноманітні: фронтальне чи індивідуальне опитування, самостійне виконання тестів, після чого на екран виводяться правильні відповіді. Тренажери також містять завдання, що дозволяють організувати фронтальну, групову та індивідуальну роботу учнів на уроці й вдома, провести моніторинг якості знань.

Особливо під час дистанційного навчання зручно використовувати в роботі з учнями платформи графічного дизайну Canva, віртуальну дошку Linoit. На таких дошках можна розмістити різноманітний матеріал до уроку (ілюстрації, карти, посилання на аудіо- та відео- джерела, посилання на тренувальні вправи тощо).

Наприклад:

<http://linoit.com/users/tktyf72/canvases/10%20%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D>

[1%81.%20%D0%86%D0%86%20%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0](https://wordwall.net/uk/resource/56075984)

Сервіс Wordwall використовую для створення різного виду завдань, вправ для перевірки і закріплення знань, наприклад:

[https://wordwall.net/uk/resource/56075984.](https://wordwall.net/uk/resource/56075984)

[https://wordwall.net/uk/resource/56026975.](https://wordwall.net/uk/resource/56026975)

Також застосовую створення інтерактивних вправ за допомогою онлайн—сервіса LearningApps.

Вибір типу та форми уроку залежить від багатьох чинників: місця в навчальній програмі, розділу, теми уроку, врахування особливостей того чи іншого класного колективу (успішності, ставлення до предмета, ставлення до різних видів навчальної діяльності, загальної дисципліни). Але завжди треба намагатись організувати кожен урок так, щоб забезпечити не тільки засвоєння навчального матеріалу всіма учнями, але й їх самостійну пізнавальну діяльність, що сприяє розумовому та загальнокультурному розвитку.

ВИСНОВОК

«Docendo discimus»

(«навчаючи, навчаємось самі»)

Інноваційні технології швидко увійшли в усі галузі нашого життя, зокрема й у систему реформованої освіти. Інструментом становлення нової освіти є інноваційна діяльність, яка полягає у внесенні якісно нових елементів в освітній процес.

Метою сучасної освітньої реформи є створення інноваційного середовища для розвитку основних компетентностей учнів, формування життєво важливих навичок впродовж життя. Нова українська школа поставила перед українськими педагогами одне із нелегких завдань – осучаснити способи викладання навчальних дисциплін у школі. Вимоги оновлених освітніх стандартів змушують учителів не тільки надавати учням інформацію, а й шукати шляхи практичного застосування її в повсякденному житті. Знання не заради знань, а знання – для збагачення життєвого досвіду дитини. Сучасні освітні інновації пропонують великий спектр інформаційних технологій, які можна застосовувати при викладанні суспільствознавчих дисциплін. Тому, головне завдання інноваційної методики – навчити учня розмірковувати під час отримання знань

Вміле застосування інноваційних форм роботи, на мою думку, дасть змогу вчителю успішно розв'язати порушені проблеми. Для цього визначила такий алгоритм:

- визначити рівень підготовленості класу до сприйняття тієї чи іншої технології;
- провести достатню попередню підготовку;
- забезпечити послідовність в освоєнні учнями певних прийомів роботи;
- дати учням інструктивні матеріали.

Спостерігаючи та аналізуючи результативність впровадження інноваційних технологій у навчальний процес можна побачити, що постійне застосування інноваційних технологій при вивченні предмета, значно підвищує рівень навчальних досягнень учнів, сприяє формуванню стійкого інтересу до предмету, заохочує учнів до участі у різноманітних Всеукраїнських та Міжнародних конкурсах.

Освіта XXI століття - це освіта для людини. Її стрижень - розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни»

ЛІТЕРАТУРА:

1. Активні та інтерактивні технології навчання [Текст] // Віхи століть. – 2004. – № 4. – С. 48-74.
2. Ачкасов А. Є. Ігрові та дискусійні методи проведення уроків історії. Історія та правознавство. 2010. № 15 (223). С. 6–12
3. Бабанов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. – Запоріжжя, 2000.
4. Баханов, К. О. Професійний довідник вчителя історії / К. О. Баханов. – Харків : Основа, 2011. – 239 с.
5. Баханов, К. О. Організація особистісно орієнтованого навчання [Текст] : poradnik молодого вчителя історії / К. О. Баханов. – Харків : Основа, 2008. – 159 с.
6. Баханов К. О. Навчання історії в школі: інноваційні аспекти. Харків : Вид.група «Основа», 2009. 176 с.
7. Баханов К. О. Що ж таке технологія навчання? // Шлях освіти. – 1999. - №3.- 24 с.
8. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: Монографія – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 160
9. Богачик Т.С. Традиції та інновації у викладанні суспільних дисциплін. Історія України. 2006. №4 (452). С.8-9.

10. Н.В. Бухлова. Як навчити учня вчитися. Поради і рекомендації., Київ «Шкільний світ», 2007
11. Н.В. Бухлова. Навчаємо вчитися. Діагностика і формування самоосвітньої компетентності учнів. Київ, « Шкільний світ», 2006.
12. В.К. Буряк. Формування у школярів потреби у самоосвіті., журнал «Рідна школа», №9, 2000р
13. Венцова Н. О. Дискусія як метод навчання історії в школі. Збірник наук. Праць Бердянського педагогічного університету (педагогічні науки). Бердянськ : БДПУ, 2004. № 1. С. 151–159.
14. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2007. 615 с.
15. Гребенюк О. Технологія проведення історичної дискусії на уроках. Історія України. 2002. № 37. С.
16. Десятов Д. Виховання толерантності на уроках історії. Історія в школах України. 2006. № 10. С. 27–31.
17. Десятов Д.Л. Використання відео джерел на уроках історії., журнал «Історія і право» , №15, 2005.
18. Дрібниця В.О. Використання комп'ютера на уроках суспільствознавчих дисциплін», журнал « Історія і право» , №14, 2005р.
19. [Державний стандарт базової середньої освіти](#)
20. Інноваційний формат сучасного уроку з історії (методичні рекомендації). / Укладачі: д.і.н., проф. Добржанський О.В., к.і.н., асист. Богачик Т.С. Чернівці: Технодрук, 2021. 32 с
21. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. Посіб. Уклад.: О. Пошетун, Л. Пироженко. – К.: А.Н.Н., 2002.
22. Євтушенко Л.Є. Робота з історичними джерелами як засіб формування історичного мислення сучасного учня., журнал « Історія в школах України», №6, 2008.

- 23.Єрмоленко А . Як працювати з джерелами інформації на уроках історії., журнал « Історія в школах України» , №7-10
- 24.Закон України "[Про освіту](#)» від 05.09.2017 № 2145-VIII
- 25.Крамаренко, С. Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів [Текст] / С. Г. Крамаренко // Відкритий урок. – 2002. – № 5-6. – С. 7-11.
- 26.Левітас, Ф. Л. Методика викладання історії [Текст] : практикум для вчителя / Ф. Л. Левітас, О.О. Салата. – Харків : Основа, 2007. – 112 с.
- 27.Мисан В. Шкільний підручник як історичне джерело., журнал « Історія в школах України» , №1, 2008.
- 28.Мокрогуз, О. П. Інноваційні технології на уроках історії / О. П. Мокрогуз. – Харків : Основа, 2007. – 192 с.
- 29.Муляр О., Василенко Н. Використання дискусійних методів на уроках історії як спосіб виховання толерантності учнів. Педагогічний дискурс. Випуск 16, 2014.С. 124-127. 12
- 30.Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтеракт. технологій навчання: Метод, посіб. / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. - К.: АПН.
- 31.Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології. К, 2000.
- 32.Пометун, О. Методика навчання історії в школі [Текст] / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2005. – 328 с.
- 33.Пометун О.В., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – Київ, 2004.
- 34.Пометун О. І., Пироженко Л.В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. Київ : АПН, 2002. 136 с.
- 35.Пометун О.І, Гупан Н.М. Практичні заняття з історії в основній школі: методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 160 с

ДОДАТКИ

Урок історії України в 10 класі

Тема : ВОЄННА КАМПАНІЯ 1915-1916 р.р.

Мета: розглянути перебіг воєнних подій на західноукраїнських землях у 1915- 1916рр.; показати, що події 1915-1916 років мали великий вплив на політичний та економічний стан як воюючих держав, так і українців у їх складі;

простежити бойовий шлях легіону УСС, показати мужність і героїзм українських січових стрільців;

продовжувати формування навичок роботи з картами атласу, використовуючи їх як джерело знань;

розвивати в учнів вміння працювати в групах, виконувати індивідуальні завдання;

формувати хронологічну компетентність, виконуючи завдання по складанню різних типів таблиць;

виховувати учнів в дусі патріотизму, толерантності, взаєморозуміння між народами; формувати громадянську позицію.

Основні поняття: « польський мішок», Горлицький прорив, Четверний союз, Брусилівський прорив, українські січові стрільці

Основні дати: квітень-серпень 1915- наступ німецько- австрійських військ у Західній Україні;

Квітень 1915- бій українських січових стрільців за гору Маківка;

4 червня-13 серпня 1916- наступ російських військ на

Південно- Західному фронті(Брусилівський прорив);

Серпень- вересень 1916- бій українських січових стрільців на горі Лисоня.

Тип уроку: комбінований .

Обладнання: проектор, ноутбук, екран, карти атласу, контурні карти, лінія часу, ручки синього, червоного, зеленого кольорів, підручник, документи :

1) « Із спогадів Д. Дорошенка про евакуацію із Галичини в 1915р.»;

2) «Український історик В.Веріга про історичне призначення УСС»;

фрагмент з фільму «Загибель імперії».

Структура уроку

I. Організаційний момент. Розподіл учнів по групах

II. Актуалізація опорних знань і вмінь учнів.

Фронтальна бесіда.

1. Розкрийте плани Росії, Австро-Угорщини та Німеччини щодо України. Зробіть відповідні висновки.
2. Коли розпочалися воєнні дії на території України? Якими були результати перших боїв?
3. Розкрийте суть політики російської адміністрації по відношенню до: а) української інтелігенції; б) греко- католицької церкви.
4. Дайте визначення термінів «оборонці», «пораженці».

5. Чи правильне твердження:» Українські землі стали одним з основних воєнних театрів Східної Європи під час Першої Світової війни»? Обґрунтуйте свою відповідь.
6. Як ви розумієте поняття « позиційна війна»?
7. Покажіть на карті основні битви 1914 р.

III.Мотивація навчальної діяльності.

Показ фрагменту з фільму: « Загибель імперії».

Проблемне питання. Про участь українців у Першій Світовій війні Д. Дорошенко писав як про трагедію українського народу: «...українці повинні були битися за своїх мучителів, одні в рядах російської, інші в рядах австрійської армій. Рідні брати повинні були стріляти один в одного». Чи так було і чому?

IV.Вивчення нового матеріалу.

- Оголошення теми уроку.
- План уроку

- 1.Воєнні дії на території України в 1915 р.
- 2.Наступальні операції Південно- Західного фронту в 1916 р. Брусилівський прорив.
- 3.Бойовий шлях Легіону Українських січових стрільців.
 - Очікувані результати.(Вчитель називає)

Продовжимо формувати вміння:

- Скласти таблиці (хронологічні, синхроністичні)
- Працювати з картою;
- Готувати повідомлення, використовуючи додаткову літературу.
- Працювати з різними джерелами історичних знань{ документами, відео джерелами)

Зможемо:

- Орієнтуватися в територіях , які безпосередньо охопили події Першої Світової війни; називати місця боїв;

-Висловлювати свою думку щодо ролі українських земель в подіях війни;

- Висловлювати своє ставлення до наслідків подій 1915-1916 рр. для українських земель і населення;

-Прогнозувати подальший вплив війни на українське суспільство;

- Визначати своє місце серед учасників Першої Світової війни;

- Аргументувати свою позицію,щодо поставленої проблеми.

Будемо:

-Знати основні дати з періоду, синхронізовувати їх.

- Давати визначення понять: Горлицький прорив, «польський мішок»; Четверний союз, Брусилівський прорив.

*Завдання учням(на дошці): Запишіть коротко, що ви очікуєте від уроку?

❖ Вивчення нового матеріалу.

■ Перше питання плану.

Стежачи за розповіддю вчителя, учні продовжують заповнювати таблицю « Хід воєнних дій Першої Світової війни в Україні». Заповнюють 4 колонки.

Дата	Основні битви	Результати військових дій	Вплив на подальший хід війни	Події світової історії
1915				
1916				

*Розповідь вчителя.

1914 р. спричинив у російського командування ілюзії швидкої перемоги. Росія , як і інші воюючі країни, не розраховувала на затяжну воєнну кампанію. Військові запаси були зроблені лише на 3 місяці, і вже в кінці

1914р. на фронті відчували нестачу набоїв та снарядів.

Вже навесні 1915р. центрально - європейські країни розгорнули широкий наступ на Східному фронті.

У лютому - березні 1915 р. російські війська вели важкі бої в Карпатах. 9 березня капітулював австро- угорський гарнізон Перемишля. Російські війська захопили 120 тис. полонених, серед здобутих трофеїв виявилось 900 гармат.

Тим часом німецьке командування зосереджувало на Східному фронті за рахунок перекидання частин із Західного, великі військові сили, готуючись розгромити російські війська і, отже, вивести Росію з війни. Головний удар передбачалося завдати в Галичині. Для цього було створено нову, 11-ту німецьку армію під командуванням генерала Макензена. Разом з нею діяла 4-та австрійська армія. У район прориву, на 35-кілометровій ділянці фронту між містами Горлице і Громнік, Макензен створив значну перевагу у живій силі - вдвічі, в артилерії - у 6 разів, зокрема у важкій - у 40 разів.

Увечері 18 квітня 1915р. німецька артилерія почала масований обстріл позицій російських військ, який тривав майже добу. Після цього німецька армія перейшла в наступ. 3-тя російська армія змушена була відступити за р. Сян, почали відступ і інші армії Південно- Західного фронту; 8-ма 21 травня залишила Перемишль, 11-та і 9-та перейшли Дністер, 9 червня російські війська залишили Львів, а на кінець червня - переважну частину Галичини. Російське командування, щоб уникнути оточення і розгрому своїх військ у «польському мішку» між Віслою і Бугом, почало їх відводити. До осені 1915 р. російські війська залишили Польщу, Литву, частину Латвії і Білорусії. Під німецько- австрійську окупацію потрапили і українські землі - Східна Галичина, Північна Буковина і п'ять повітів Волині.

*Робота з картою.

1. Визначте за картою, де наприкінці 1915р. пролягала лінія фронту(Тернопіль-Рівне- Пінськ- Новогрудок).

2. Позначте лінію фронту на контурній карті

Вчитель нагадує , що саме в 1915 р. було утворено Четверний союз.

*Питання до класу: Коли? (вересень). Які країни увійшли до Четверного союзу?

*Робота з документом «Спогади Д.Дорошенка про евакуацію із Галичини в 1915р.». Питання до документу.

Д. Дорошенко був свідком тих подій, що описані в документі. Що нового про трагедію українського народу ти дізнався?

■ Друге питання плану.

*Розповідь вчителя. Заповнення таблиці.

У 1916 р. найбільш активні й широкі воєнні дії мали місце на Південно-Західному фронті, де розгорнувся успішний контрнаступ. Під керівництвом командуючого фронтом генерала О.Брусилова було проведено ретельну й добре замасковану підготовку прориву по всьому фронту. Після тривалої артилерійської підготовки чотири російські армії перейшли в наступ і незабаром прорвали фронт. 8-ма армія зайняла Луцьк, а 4 червня - м. Чернівці. За три дні наступу було взято у полон 100тис. чоловік. Австро-Угорщина зазнала нищівної поразки, втративши понад 1 млн. вбитими, більше 400 тис. військовополоненими. Росія втратила близько 0,5 млн. чоловік.

На середину серпня російські війська підійшли до карпатських перевалів, визволили усю Буковину й південну Галичину. Але через нестачу боєприпасів, не маючи підтримки інших фронтів і союзників, війська Південно- Західного фронту просунутися далі не могли.

Наприкінці 1916р. на фронтах , у тому числі на Південно- Західному, знову велася позиційна війна.

*Робота з картою.

1. Де проходила лінія фронту наприкінці 1916р. ?
(Десятин-Галич-Золочів-Пінськ).
2. Нанесіть дану лінію фронту на контурну карту. Порівняйте лінії фронтів 1915 і 1916 років. Зробіть висновок.

* Робота в групах(Міні-дослідження)

Перша група заповнює п'яту колонку таблиці за 1915 рік.(Червоний колір)

Друга група - за 1916 рік.(зелений колір)

По закінченню роботи на лінії часу позначають своїм кольором події історії України (зверху) і всесвітньої історії (знизу).

1914.....1915.....
1916..... 1917

Питання до класу: Який висновок можна зробити щодо синхронності подій Першої Світової війни в історії України і всесвітній історії?

■ Переходимо до вивчення третього питання.

*1.По даному питанню учні готували повідомлення. Заслуховуємо їх.

*2. Учні паралельно прослідковують бойовий шлях усусів по карті, наносять бої на контурну карту.

*3.Робота з документом : « Український історик В. Веріга про історичне призначення УСС» (підручник).

Питання до документу: а) Пригадайте, чому Галичину вважали «українським

П'ємонтом»;

б) Наскільки обумовленими, на ваш погляд, були плани галицьких політиків за допомогою легіону січових стрільців « досягти більшого впливу в австрійському уряді» і вплинути в майбутньому на долю України ?

❖ Осмислення знань і умінь.

Перевірка таблиці(вибірково-вчитель), роботи з лінією часу(робота всього класу), роботи з контурною картою(робота в парах).

❖ Систематизація і узагальнення нових знань.

1. Який вплив мали події 1915 і 1916 років на перебіг подій Першої Світової війни?
2. Порівняйте воєнні кампанії 1915 і 1916 років. Який висновок можна зробити.
3. Уявіть себе українцем, сучасником Першої Світової війни. Яку громадянську позицію ви б зайняли? Чи записалися б до Легіону УСС? Свою думку аргументуйте.

Як ви розумієте рядки з вірша М. Волошина, написаного в 1919р. Чи можна його віднести до даної теми.

А я стою один меж них
В ревущем пламени и дыме
И всеми силами своїми
Молюсь за тех и за других.

4. Чи згодні ви , що участь українців у Першій Світовій війні стала трагедією українського народу? Аргументуйте свою думку.
5. Як, на ваш погляд, вплинуть події 1915-1916 років на хід Першої Світової війни. Коротко 1- 2 реченнями запишіть свій прогноз.

❖ Підведення підсумків уроку.

Сьогодні ми кинули погляд на події Першої Світової війни 1915-1916 років.

Наскільки виправдалися ваші очікування? Що ви дізналися на уроці? (короткий запис на дошці). Відкриваємо дошки і співставляємо очікувані результати на початку уроку і в кінці.

(Якщо результати не співпадають, визначаємо причину).

❖ Домашнє завдання.

Опрацювати параграф підручника. Підготувати розповідь про становище українського населення під час відступу російських військ. Чому це була « нова катастрофа »?

❖ Закріплення матеріалу (при наявності часу).

Графічний диктант.(«+» правильно; «-» ні)

1. 19 квітня 1915 р.- наступ німецьких військ.
2. Російські війська відступали до зими 1915р.
3. Воєнна кампанія 1915 р. закінчилася перемогою російських військ.
4. Брусилівський прорив-це відступ російських військ.
5. Брусилівський прорив відбувся навесні 1916 р.
6. Атаманом українських січових стрільців був Михайло Галущинський.
7. Українські січові стрільці використовували червоні прапори.
8. Українські січові стрільці приймали участь:
 - А) в бою за гору Маківка;
 - Б) в Галицькій битві;
 - В) в Брусилівському прориві;

Урок з історії України в 10 класі

Тема: УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ГЕТЬМАНА СКОРОПАДСЬКОГО

Мета: визначити основні положення Брест-Литовського мирного договору, причини падіння Центральної Ради, схарактеризуйте внутрішню та зовнішню політику П.Скоропадського та причини падіння гетьманського режиму в Україні ;вдосконалити навички роботи з джерелами інформації , вміння з'ясовувати причинно-наслідкові зв'язки ,робити висновки та узагальнення ;сприяти національно-патріотичному вихованню учнів.

Основні поняття: «Брест - Литовський мирний договір», «Українська держава», «Директорія»

Обладнання: карта, картки з документами, ілюстрації, мультимедійний проектор.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Очікувані результати:

Після уроку учні зможуть:

- Визначати хронологічну послідовність подій періоду визвольних змагань;
- Показувати на карті місця основних подій періоду визвольних змагань та військові дії періоду громадянської війни;
- На основі аналізу різних джерел інформації:
 - А)визначити причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами та процесами періоду визвольних змагань;
 - Б)характеризувати внутрішню та зовнішню політику Української держави;
 - В)формулювати власні погляди та оцінки щодо значення Української держави;
 - Г)описувати соціально-економічне становище ,повсякденне життя, настрої населення ,психологічний клімат у суспільстві за часів визвольних змагань;

Д)складати політичні портрети видатних діячів Української революції.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Метод « Мікрофон»

1. Чи згодні ви із твердженням, що більшовицька влада була встановлена в Україні шляхом жорстокого насильства?
2. Якими були причини невдач УЦР наприкінці 1917-на поч. 1918 рр.?

Фото- питання (презентація 1. Слайд 1-2)

1. Які події зображено на фото? Які наслідки вони мали для УНР?
2. Війська якої країни зображено на фото? Чому вони знаходяться в Києві?

III. Оголошення теми уроку.

Вступне слово вчителя.

За умовами Берестейського договору 18 лютого 1918 р. німці розпочали широкомасштабний наступ. Під тиском 450-тисячної армії німецького блоку більшовики втрачали позицію за позицією і вже на початку березня були змушені залишити Київ. До початку травня німецько-австрійське військо зайняло майже всю Україну і Крим. Проте для Центральної Ради це була «піррова перемога». Військо УНР того часу, за німецькими даними, налічувало лише «дві тисячі колишніх солдатів і офіцерів, безробітних і авантюристів» і тому не могло контролювати ситуацію в усій Україні. Через це фактично було встановлено окупаційний режим (німці безконтрольно хазяйнували в окремих галузях господарства; видавали власні нормативні акти, що мали чинність в Україні, тощо). Командувач збройними силами Німеччини Людендорф писав: «На Україні треба було придушити більшовизм і створити такі умови, щоб мати можливість видобувати з неї воєнні вигоди і вивозити хліб і сировину»

Деякий час після ліквідації радянської влади в Україні зберігалася республіканська форма правління: усі державні акти підписувалися від імені УНР.

Але її авторитет серед населення України знижувався. Рада виявилася неспроможною забезпечити вивезення до Німеччини продовольства. За такої ситуації кайзерівські чиновники, всупереч обіцянкам, почали дедалі активніше втручатися у внутрішні справи УНР. Німецький полковник фон Штольценберг телеграфував: «Сумнівно, чи цей уряд, складений в основному з лівих опортуністів може встановити тверду владу... Якщо не можна буде розв'язати проблему іншим способом, ми повинні будемо взяти силою те,що абсолютно необхідно для нашого життя і ведення військових дій». 6 квітні 1918 року головнокомандувач Ейхгорн видав наказ про примусових засів усієї землі. Поступово склалися передумови для усунення Центральної Ради з політичної арени.(Презентація 1. слайд 3)

Завдання

- 1) Пригадайте походження вислову «піррова перемога». Чи поділяєте ви думку про те, що повернення Центральної Ради в Україну стало «пірровою перемогою» над більшовиками?
2. Чому навесні 1918 р. склалися передумови усунення Центральної Ради від влади?

Відбулося зближення німецької воєнної адміністрації та колишнього царського генерала П. Скоропадського. Невдовзі саме на нього німецька сторона зробила ставку.

29 квітня 1918 р. засідала Центральна Рада. Останнім рішенням Ради було прийняття демократичної конституції УНР і обрання Президентом України М. Грушевського.(слайд 4). Того ж дня на Всеукраїнському з'їзді землевласників, який зібрав 6 432 делегати, було вирішено встановити монархічну форму державного правління і проголосити гетьманат. Гетьманом України було обрано одного з найбільш відомих організаторів військових частин генерала Павла Скоропадського, нащадка славетного гетьманського роду(слайд 5).

Центральна Рада увійшла в історію, «як уряд добрих намірів і великих задумів»

Повідомлення учнів

Серед перших рішень гетьмана було проголошення Української держави замість УНР.

Робота з документом (слайд 6-9)

Із «Грамоти до всього українського народу» П. Скоропадського. 29 квітня 1918 р.
«Громадяни України!

Всім Вам, козаки та громадяни України, відомі події останнього часу, коли джерелом лилася кров кращих синів України і знову і знову відроджена Українська держава стояла коло краю загибелі.

Спаслась вона завдяки могутньому підтриманню центральних держав, які, вірні своєму слову, продовжують і по цей час боротись за цілість і спокій України.

При такій піддержці у всіх зародилась надія, що почнеться відбудування порядку в Державі й економічне життя України увійде, врешті, в нормальне русло. Але ці надії не справдились. Колишнє Українське Правительство не здійснило державного будування України, позаяк було зовсім не здатне до цього. Бешкети і анархія продовжуються на Україні, економічна розруха і безробітниця збільшуються і розповсюджуються з кожним днем, і врешті для багатущої колись-то України встає грізна мара голоду».

Завдання

Як П. Скоропадський обґрунтовує необхідність гетьманського перевороту?

«...То сею грамотою я оголошую себе Гетьманом всієї України.

...Створити здібний до державної праці сильний уряд; відбудувати армію та адміністративний апарат, яких у той час фактично не існувало, і за їх поміччю відбудувати порядок, опертий на право; провести необхідні політичні і соціальні реформи. Політичну реформу я уявляю собі так: ні диктатура вищого класу, ні диктатура пролетаріату, а рівномірна участь усіх класів суспільства в політичному житті краю. Соціальні реформи я хотів провести в напрямі збільшення числа самостійних господарств коштом зменшення обширу найбільших маєтків».

Завдання

На яких засадах гетьман обіцяв побудувати Українську Державу?

Слайд 10

Повноваження гетьмана
• <i>Влада управління в межах всієї Української держави належить винятково Гетьману.</i> • <i>Гетьман стверджує закони, і без його санкції жодний закон не може мати сили.</i> • <i>До прав Гетьмана належать:</i> — <i>призначення голови уряду;</i> — <i>затвердження за поданням голови Ради Міністрів та членів її Кабінету;</i> — <i>скасування Кабінету Міністрів у повному його складі;</i> — <i>призначення на посади і звільнення інших урядових осіб у разі,</i> — <i>коли для останніх не встановлено законом іншого порядку;</i> — <i>вище керівництво зносинами Української держави;</i> — <i>право вважатися верховним воєводою української армії і флоту;</i> — <i>оголошення окремих районів на військовому, осадному або виключному становищі.</i> • <i>Усі накази і розпорядження гетьмана повинні були закріплюватися головою уряду або відповідним міністром</i>

Завдання

1) Які повноваження отримував гетьман?

Внутрішня політика (презентація 2)

Розповідь вчителя:

Формування органів влади

Гетьманський уряд був сформований на професійній основі. До нього Скоропадський намагався включити фахівців, які добре знали свою справу і готові були служити Україні. До уряду увійшли відомі українські діячі, такі як Д. Дорошенко (міністр закордонних справ), М. Василенко (міністр освіти), М.

Чубинський (міністр юстиції), І. Кістяківський (державний секретар). Головою уряду було призначено полтавського поміщика, вихідця зі старовинного козацького роду Федора Лизогуба. *На думку Н. Полонської-Василенко, в уряді «не було соціалістів, але були солідні українські діячі з цілої України, що брали участь в українському житті як земські діячі, професори, правники, громадські працівники».*

10 травня 1918 р. Скоропадський та його міністри видали заяву-декларацію уряду про характер, завдання і методи його діяльності. Вони полягали у здійсненні ідей незалежної і вільної України в історичній та національній державній формі, проведенні соціально-економічних реформ, розвитку української культури. Упродовж 230 днів гетьманського режиму в Українській державі було прийнято понад 300 законопроектів.

Восени 1918 р. було прийнято закон про правила проведення виборів до національних земств і міських дум в Українській державі. Активне виборче право надавалось особам усіх національностей і віросповідань, але лише з 25 років, якщо вони на 1 липня 1918 р. проживали в повіті не менше одного року, мали постійну оселю або ж володіли будь-яким майном. Обмеження встановлювалися для жінок. До виборів допускалися лише ті, хто володів протягом річного терміну майном, що обкладалося земським збором.(слайд)

У липні 1918 р. Рада міністрів ухвалила закон про судові палати та апеляційні суди. Згідно із законопроектом в Українській державі діяло три судові палати: Київська, Одеська, Харківська. Було проведено реформування Генерального суду. Замість цієї установи утворено Державний сенат, який складався з адміністративного генерального суду, цивільного і генерального суду та Загального зібрання сенату. Його президентом призначено М. Василенка. Діяли також військові суди. Вони розглядали справи тих, хто звинувачувався у збройному опорі владі, у нападі на військовослужбовців під час виконання ними своїх службових обов'язків

Завдання

- 1) На яких засадах здійснювалося формування органів державної влади в державі П. Скоропадського?
2. Які категорії населення отримали політичні права?
3. У чому полягала сутність судової реформи?

Гетьман та його уряд намагалися розв'язати складні проблеми в галузі фінансів та грошового обігу, бо на українських землях, крім царських банкнот, в обігу перебували «керенки», карбованці УНР, марки, крони. Гетьманом було створено Фінансову раду, яка розпочала підготовку грошової реформи, що передбачала запровадження нової української валюти — гривні

Скоропадський залишив наступникам повну державну скарбницю .

***Робота в групах. Метод « Навчаючи- вчуся».** Групи отримують історичні тексти, за якими визначають основні заходи реформ. Заслухавши відповіді доповідачів, вчитель показує слайд, де коротко визначено заходи. Учні записують в зошити та приймають участь в обговоренні.*

Історичний текст №1.

Гетьману та його уряду необхідно було розв'язати цілий ряд економічних завдань, серед яких головне місце посідало аграрне питання. Це питання було конкретизоване в грамоті «До всього українського народу» та в «Законах про тимчасовий державний устрій України». Основою земельної реформи мало стати відновлення приватної власності на землю і створення в Україні верств селянства, забезпечених землею, щоб якнайбільше підвищити її продуктивність.

Основними положеннями майбутнього земельного законодавства були такі:

- серед селян гетьман вбачав дві категорії: великих і середніх землевласників (ті, хто мав понад 5 десятин землі) та дрібних (менше 5 десятин);
- землеволодіння в державі обмежувалося. Найбільшою земельною ділянкою у володінні однієї особи або сім'ї була ділянка площею 25 десятин землі. Землі, що були куплені понад норму, переходили у власність держави;

— це правило не поширювалося на землі цукрових заводів площею до 3 тис. десятин, окремі культурні і дослідні господарства та маєтки поміщиків до 200 десятин землі. Таким чином, в Україні відроджувалась велика земельна власність. Утворювались нові органи влади — тимчасові земельні комісії, які повинні були повернути колишнім землевласникам їхні господарства, допомогти у підрахунку витрат, примусити селян повернути поміщикам майно, відшкодувати поміщикам збитки за самовільно захоплені землі.(слайд)

Доповнення вчителя

Під тиском командування окупаційних військ та великих землевласників П. Скоропадський затвердив ряд земельних законів, що мали антиселянський характер. Влітку 1918 р. гетьман підписав закони про примусове використання тягової сили та інвентарю для державних перевезень, про обов'язкову передачу врожаю 1918 р. у розпорядження держави. У тих, хто намагався ухилятися від здавання хліба, його реквізували за цінами, нижчими від встановлених на 30 %, а хто приховував — на 50 %.

Також гетьман дав згоду на вивезення з України значної кількості продовольства та сировини. За німецькими даними, з України у вересні–жовтні 1918 р. до Німеччини та її союзників було відправлено близько 2 млн пудів цукру, 9 132 вагони зерна, 105 тис. голів худоби, 96 тис. коней, вивезено значну кількість різноманітної сировини. Значно погіршилися умови життя і праці робітників.

Власники підприємств, окупаційна влада та гетьманська адміністрація збільшували тривалість робочого дня до 12 годин, карали робітників за участь у страйках.

Отже, за часів Української держави відбулося певне економічне піднесення. Цьому сприяли відновлення приватної власності, підтримка гетьманом вільного підприємництва, широкий збут товарів за кордон. Були засновані нові акціонерні компанії, відроджені промислові підприємства та біржі. Відновився залізничний рух, ремонтувалися локомотиви, залізниці, мости, було реорганізовано і зміцнено державний флот. За словами одного з мешканців столиці України, «відносний

добробут Києва за гетьманських часів різко контрастував зі швидким зубожінням Петрограда і Москви.

На півночі вже починався голод, який був нам ще зовсім не знайомий...» Після «московського пекла» Київ здавався людям своєрідним Ельдорадо.

Політика гетьмана майже на рік відтягнула крах економіки .

Завдання

Проаналізуйте сильні та слабкі сторони економічних реформ П.Скоропадського.

Історичний текст 2

Військова реформа

20 травня 1918 р. був призначений військовий міністр генерал Рогоза. Уже в червні розпочалося впровадження в життя плану формування регулярної української армії. Вона мала складатися з 8 армійських корпусів загальною чисельністю 300 тис. чол. Гетьман затвердив структуру та командування військових корпусів.

Нові військові частини створювались через реорганізацію вже існуючих та на базі військових частин Румунського та Південно-Західного фронтів. Планувалося, що в армії будуть різні роди військ: кавалерійські дивізії, ескадрильї, залізничні частини та ін.

Формувати армію Скоропадський планував на класовій основі. Її ядро мав становити козацький стан, бо саме козаччина, на думку гетьмана, уособлює цвіт української нації. 16 жовтня 1918 р. своїм універсалом гетьман відродив козацтво у всіх місцях його історичного існування. У документі наголошувалось, що відродження козацтва ставить на меті відновити славетне минуле України, забезпечити державність краю, виховувати підростаюче та майбутнє покоління. Через 2 тижні козацькі лави налічували майже 50 тис. козацьких родин. Проте здійснити цей план гетьману не вдалося, бо заможні селяни віддавали перевагу загонам для боротьби з повстанським рухом, ніж регулярному війську.

11 листопада 1918 р. завершилося формування українського Чорноморського флоту. Він складався з 3 бригад лінійних кораблів, 1 бригади крейсерів, 3 бригад

гідрокрейсерів, дивізії міноносців, 22 підводних човнів. Цей процес було припинено інтервенцією флоту Антанти, який у листопаді 1918 р. окупував Севастополь, Новоросійськ, Одесу, Миколаїв, Херсон, захопивши усі кораблі

Доповнення вчителя: Отже, гетьманський уряд доклав чимало зусиль для створення регулярної армії і флоту, але втілити план не вдалося. Загальна чисельність збройних формувань не досягала 65 тис. чоловік.

Завдання

1. Які кроки були зроблені щодо формування української армії?
2. Чому, на ваш погляд, була здійснена спроба відродження українського козацтва?

Історичний текст 3

Національно-культурна політика

Найбільших успіхів Скоропадський досяг у сфері національно-культурної політики, бо тут він мав певну свободу дій. Метою гетьмана було створення умов для національно-культурного відродження України.

Гетьман намагався за короткий строк націоналізувати державний апарат, все діловодство вести державною мовою. В усіх установах і частинах організував курси українознавства. Проводилась також українізація загальноосвітньої школи. Поряд з російськими школами та гімназіями відкривались українські. У травні 1918 р. було засновано близько 50 нових українських шкіл, а в серпні ухвалено закон «Про обов'язкове вивчення української мови та літератури, а також історії та географії України в усіх середніх школах».

Восени 1918 р. в Україні налічувалося 150 українізованих гімназій, а для незаможних учнів цих гімназій затверджувалось 350 іменних стипендій — імені Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка та інших письменників та діячів культури. Із 1 липня 1918 р. Київський український народний університет перетворювався на Київський державний український університет у складі 4-х факультетів: історико-філологічного, фізико-математичного, правничого і медичного. Мовою викладання визнавалась українська, а читання лекцій російською мовою дозволялось міністром освіти лише в окремих випадках на прохання факультетів.

З викладацького складу виключались всі особи, що не мали ступенів доктора, магістра чи кандидата наук. Водночас 22 жовтня у Кам'янці-Подільському розпочав свою роботу ще один український державний університет, що включав історико-філологічний та фізико-математичний факультети. У Київському, Харківському, Одеському російськомовних університетах відкривався комплекс українознавчих кафедр: української мови, літератури, історії, права.

У липні–вересні на чолі з академіком Вернадським була створена комісія з питань заснування Української Академії наук, а вже 14 листопада 1918 року Скоропадський ухвалив закон «Про заснування Української Академії наук». Первісний склад УАН з 12 академіків призначив сам гетьман. До нього увійшли: Д. І. Багалій, А. Ю. Кримський, М. І. Петров, М. Ф. Кащенко та ін. Президентом УАН було обрано В. І. Вернадського.

Гетьман виділяв кошти на організацію великих культурних закладів. У серпні 1918 р. було започатковано Національну бібліотеку України, в якій збиралися всі пам'ятки духовного життя українського народу — як рукописні, так і друковані. Засновувався Національний архів України, Національна галерея мистецтв, Український історичний музей, Український національний театр, «Молодий театр».

У травні 1918 р. було створено Державне видавництво. Головним завданням нової установи було поширення серед народу добрих українських книжок, а також іншої друкованої продукції. З будь-якої літератури були зняті усілякі митні збори.

Гетьман Скоропадський сподівався на підтримку церкви і тому від самого початку шукав союзу з нею. Уже 29 квітня в день перевороту у «Законі про тимчасовий державний устрій України» зазначалось, що «первенствующа в Українській державі є віра християнська, православна», але уточнювалось, що мешканці України, що не сповідують православ'я, мають право вільно відправляти богослужіння за своїм обрядом.(слайд)

Завдання

Чому П. Скоропадський значну увагу приділяв національно-культурному розвитку України?

Підведення підсумків I частини уроку

Формування інформаційної компетентності

1. Розв'яжіть кросворд.

По горизонталі:

- 2) Збройне та всі інші форми втручання однієї держави у внутрішні справи іншої.
- 3) Гетьман Української держави 1918—1919 рр.
- 5) Активна боротьба реакційних сил проти наростання революції.
- 7) Монархічна форма правління в Україні.
- 8) Домовленість між представниками протилежних думок, досягнута шляхом взаємних поступок.
- 11) Закон « Продержавний устрій України»
- 12) Рада, яка була зміщена в результаті перевороту.

По вертикалі:

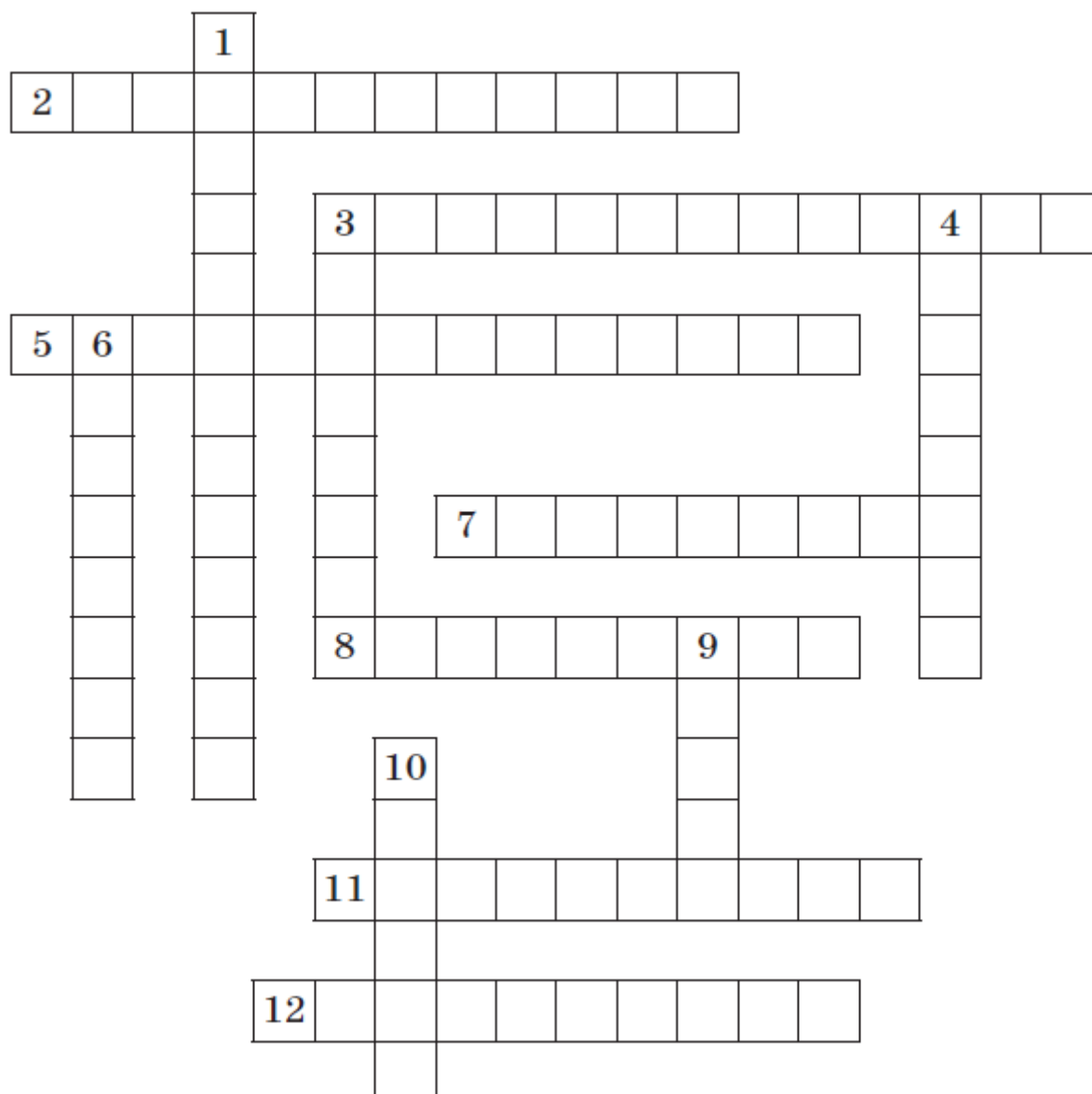
- 1) Мирний договір між УНР та Німеччиною.
- 3) Ініціатор створення самостійної Комуністичної партії більшовиків України.
- 4) Стан населення, який спробував відновити в Україні Скоропадський.
- 6) Група осіб чи партій, що не згодні з політикою офіційної влади.
- 9) За його наявності надавалось виборче право жінкам
- 10) Національна грошова одиниця, запроваджена Радою Міністрів Гетьманату.

Відповіді

По горизонталі: 1. Інтервенція 3. Скоропадський. 5. Контрреволюція.

7. Гетьманат. 8. Компроміс. 11. тимчасовий. 12. Центральна.

По вертикалі: 2. Берестейський. 3.Скрипник. 4. Козацтво. 6. Опозиція. 9. Майно. 10. Гривня

II частина уроку

Зовнішня політика.

Повідомлення учня

Активну політику проводив гетьман Скоропадський на міжнародній арені. Створене міністерство закордонних справ очолив Д. Дорошенко — відомий історик. Під його керівництвом було визначено три напрямки зовнішньої політики Української держави:

1. Встановлення дружніх відносин з країнами Четвертного союзу — Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною.
2. Розв'язання спірних територіальних проблем з сусідніми державами.
3. Встановлення дипломатичних відносин з нейтральними державами.

Виконання цих напрямків політики мало забезпечити мир і захистити суверенітет України. Головним напрямом зовнішньої політики були відносини з країнами Четвертного союзу, бо на території України перебувало окупаційне військо Німеччини та Австро-Угорщини і це впливало на внутрішню і зовнішню політику. 2 червня 1918 р. Німеччина офіційно визнала Українську державу. Її визнали також Австро-Угорщина, Болгарія, Туреччина. Гетьманат намагався також вирішити на свою користь Бессарабське питання, Кримське питання, приєднати до України Холмщину, Підляшшя. Для Гетьманату надзвичайно важливої ваги набували відносини з більшовицькою Росією. Росія прагнула включити українські землі до свого складу. У результаті переговорів 12 червня 1918 р. було підписано договір, за яким Росія визнавала незалежність Української держави. Припинялися військові дії між обома державами, відбувався обмін консульськими представниками. Розглядалося питання і про кордони. Лінія кордону відступала від української етнографічної межі на 125–200 верств на користь Росії. Гетьманський уряд налагодив добрі відносини з державами, що утворилися на території колишньої Російської імперії — Грузією, Доном, Кримом, Кубанню, Литвою, Фінляндією. Чимало зробила українська дипломатія для визнання України на міжнародній арені. Українська держава мала представництва в 25 країнах світу (Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія, Туреччина, Фінляндія, Польща та ін.). У гетьмана були серйозні наміри щодо Криму. Проте німці не могли допустити контролю з боку Скоропадського морських баз на Чорному морі. Татарський курултай заявив свої претензії на владу. Німецька окупаційна адміністрація передала владу царському генералу Сулькевичу

Завдання

Проаналізуйте зовнішньополітичну діяльність Скоропадського. У чому полягало її значення?

Повстанський рух (презентація 2)

Розповідь вчителя:

Під тиском командування окупаційних військ та великих землевласників П. Скоропадський затвердив ряд земельних законів, що мали антиселянський характер. Влітку 1918 р. гетьман підписав закони про примусове використання тягової сили та інвентарю для державних перевезень, про обов'язкову передачу врожаю 1918 р. у розпорядження держави. У тих, хто намагався ухилятися від здавання хліба, його реквізували за цінами, нижчими від встановлених на 30 %, а хто приховував — на 50 %.

Також гетьман дав згоду на вивезення з України значної кількості продовольства та сировини. За німецькими даними, з України у вересні–жовтні 1918 р. до Німеччини та її союзників було відправлено близько 2 млн пудів цукру, 9 132 вагони зерна, 105 тис. голів худоби, 96 тис. коней, вивезено значну кількість різноманітної сировини. Значно погіршилися умови життя і праці робітників. Власники підприємств, окупаційна влада та гетьманська адміністрація збільшували тривалість робочого дня до 12 годин, карали робітників за участь у страйках.

Завдання

1. Як на вашу думку сприймало населення такі дії?

Повідомлення учнів про повстанський рух в Україні.(слайди 13-14)

Утворення Директорії (слайд 15-16)

Опозицією Гетьмана став утворений з представників різних партій Український національний союз, який очолив В.Винниченко. Після підписання Комп'єнського перемир'я Німеччина вийшла з війни. Більшовицька Росія анулювала умови Брест-Литовського договору і погрожувала початком воєнних дій Україні. Скоропадський переорієнтувався на Антанту, яка підтримувала білий рух в Росії. Він відправив у відставку лизогуба та видав грамоту, яка засвідчувала

цілковиту зміну зовнішньої політики. Він став прибічником входження України на федеративних засадах до складу майбутньої білогвардійської Росії. Це стало приводом до рішучих дій. У ніч з 13 на 14 листопада на засіданні УНС для керівництва збройною боротьбою з гетьманом була утворена Директорія УНР, до складу якої ввійшли В. Винниченко, С. Петлюра, Ф. Швець, О. Андріївський. А. Макаренко. Ще 13 листопада у Москві більшовицький уряд почав готуватися до вторгнення в Україну. 14 листопада Скоропадський оголосив грамоту про федеративні зв'язки з не більшовицькою Росією.

Під командуванням С. Петлюри січові стрільці 18 листопада розгромили гетьманські війська під Мотовилівкою. 13 грудня Скоропадський зрікся влади. У телеграмі на ім'я міського голови говорилося: «Я гетман всея Украины, в течение 7,5 месяцев все свои силы клал для того, чтобы вывести страну из того тяжелого положения, в котором она находится. Бог не дал мне сил справиться с этой задачей. Ныне в силу сложившихся условий, руководствуясь исключительно благами Украины, от власти отказываюсь»

Рада Міністрів передала владу Директорії. 14 грудня Директорія вступила в Київ.

Узагальнення і систематизація знань:

1. Обговорення питання «Значення Української держави» (слайд 17)

2. Із мемуарів: «Бажав Україні швидше позбутися анархії і стати на ноги... Моя програма була проста: створити здібний до державної праці сильний уряд, відбудувати армію і адміністративний апарат; провести необхідні соціальні і політичні реформи» Чи виконав П. Скоропадський свої плани, щодо побудови держави?

3. Синквейн

Скоропадський

Д/з

Прочитати параграф підручника

Висловити свою точку зору на думки істориків Мироненка та Усенка: Скоропадський - політичний-перевертень чи щирий патріот?

Урок громадянської освіти 10 клас.

І місце у Всеукраїнському конкурсі педагогічної майстерності 2024.

https://drive.google.com/file/d/1Clp0kXx_44UFuZhJGkWbcPhEIGOTAKUW/view?usp=sharing

Тема уроку: МАНІПУЛЯЦІЇ В МЕДІАПРОСТОРИ

Мета:

1.Ознайомити учнів з поняттями «пропаганда», «маніпуляція», «фейк», «мова ворожнечі», « інформаційна війна».

2.Допомогти учням зрозуміти, який вплив мають медіа на формування громадської думки.

3.Забезпечити оволодіння базовими технологіями запобігання впливу маніпулятивних та пропагандистських медіа повідомлень.

4.Формувати вміння виділяти головне, актуалізувати, порівнювати, зіставляти надані факти, аналізувати, критично мислити.

5. Встановити зв'язки між засвоєними та новими знаннями.

6.Формувати групи компетентностей:

соціально-трудова: залучення дітей до роботи в групах, надання учням можливості виявлення ініціативи;

інформаційну: стимулювання учнів до пошуку та використання додаткової інформації; використання малюнків, таблиць, як джерел інформації;

загальнокультурну: стимулювати вміння учнів висловлювати власну точку зору, сприяти удосконаленню вмінь вести навчальний діалог, удосконалювати вміння учнів формулювати цілі власної діяльності та робити висновки за її результатами.

громадянську: сприяти формуванню в учнів власної громадянської позиції.

Методи і прийоми: пояснення, створення проблемної ситуації, фронтальне опитування, дискусія, інтерактивні методи, робота з малюнками, моделями, демонстрація презентацій.

Засоби: ТЗН, Internet, інформаційні таблички, роздатковий матеріал.

Після уроку учень/учениця :

- знає зміст понять: пропаганда, фейк, маніпуляція, джерела інформації, факт, судження, «мова ворожнечі»;

- пояснює як медіа впливають на формування громадської думки ;
- може пояснити базові стандарти подання інформації в медіа;
- володіє базовими технологіями запобігання впливу маніпулятивних та пропагандистських медіаповідомлень;
- описує ознаки «мови ворожнечі» і в змозі її розпізнати.
- визнає свободу слова – фундаментальну цінність демократичного суспільства;
- не вживає «мову ворожнечі».

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація знань.

2.1.Перевірка понять комунікація, інформація, медіа, цензура, джінса за допомогою Wordwall <https://wordwall.net/uk/resource/56075984>

Оберіть визначення даним поняттям: <https://wordwall.net/uk/resource/56026975>

2.2. Метод « Відкритий мікрофон» :

З чим у вас асоціюється свобода слова?

2.3. Бесіда: 1.Як розпізнати замовні матеріали?

2.Чому, на вашу думку, існує вислів: «хто володіє інформацією – володіє світом»?

III. Оголошення теми уроку:

Вчитель: Демократичне суспільство, якщо воно хоче залишитися саме таким, змушене балансувати між двома (як мінімум) принципами: з одного боку, без свободи слова не має демократії, з іншого - існує небезпека використання свободи слова для маніпулювання масовою свідомістю.

Маніпулювання є досить актуальною темою для будь-якого суспільства, бо перш за все принижує його почуття гідності та вводить в оману, або кажучи простіше, «пошиває у дурні».

Так що ж таке маніпуляція?

Завдання: Учням пропонується коротко озвучити, що першим спадає на думку?

Вчитель: Як ви думаєте, вами щодня маніпулюють люди з вашого оточення? Якщо так, то наведіть приклад.

Учні дають відповіді

Вчитель: Щодня ми піддаємося негативному впливу вдома, будь-де. Так само маніпулюємо і ми. Люди часто використовують різноманітні техніки, навіть не помічаючи цього.

Наприклад: «ти що, тільки прокинулася?», «якщо ти не зробиш це, то...».

Які емоції викликають і вас ці фрази?

Такого роду вислови настільки сильно закріпилися в побутовій комунікації, що ми сприймаємо їх як щось звичайне.

З іншого боку, існують люди, що маніпулюють постійно та свідомо. Саме вони завдають найбільшої шкоди навколишнім. Зазвичай маніпулятори хочуть викликати: провину, сором або страх. Адже це дуже негативні емоції, які змушують нас почуватися некомфортно. Почуття роблять нас вразливими й під їх впливом ми підкорюємося маніпулятору

Поки ви шукаєте маніпуляторів серед людей, на ваш розум полують. Але вже не хлопець, подруга або знайомий. Telegram-канал, рекламний щит чи фраза головного героя фільму також можуть здійснювати вплив. Він набагато небезпечніший, оскільки впливає не на конкретну людину, а на цілі країни. Отже, ми сьогодні будемо говорити про маніпуляції в медіапросторі.

«Ми погоджуємося зі штучною картиною світу, яку створюють ЗМІ, не тільки тому, що нас водять за ніс, а тому що нам лінь думати. Якщо нам пропонують картину, яка відповідає нашим стереотипам, ми її охоче приймаємо.» (В. Соловей)
(вислів і ілюстрація на слайді)

Слайд: Маніпуляція в медіа — це психологічний вплив, що здійснюється через пресу, радіо, телебачення, інтернет, кінематограф тощо, та призводить зміни бажань, настроїв, поведінки, поглядів груп людей. Тобто вплив, націлений на зміну принципів, за якими живе людина

Питання до учнів: Чим відрізняється даний малюнок від попереднього?

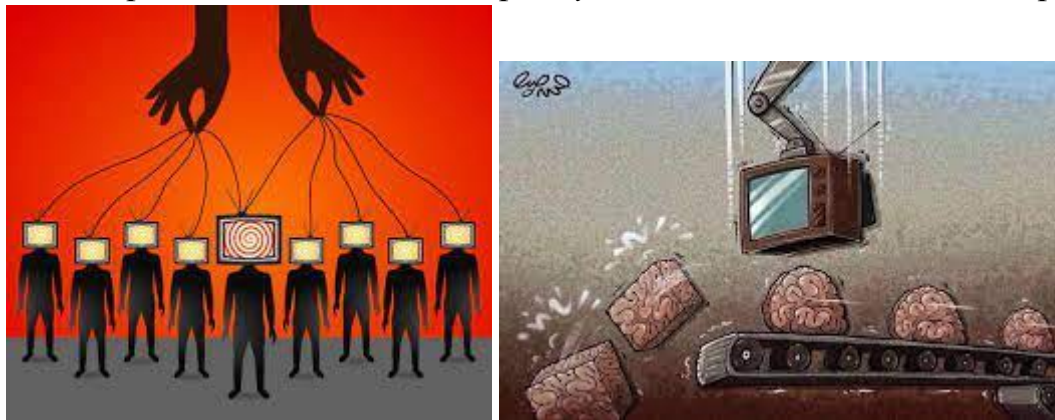
Політична реклама - *пропаганда* може використовуватись урядами, політичними партіями аби вплинути на громадську думку, переконати громадян в тому, що їхні ідеї – найкращі, зробити їх популярними, привабливими.

Слайд: Пропаганда (від латинського *propaganda* – та, що підлягає поширенню, віра) - розповсюдження інформації для здійснення впливу на громадську думку, захисту інтересів певної групи

Значних успіхів досягли саме засоби масової інформації. За їхніми шаблонами, чимало людей висловлюють «свою» думку, сперечаються один з одним, визначають відношення до політичних партій і суспільних лідерів, виховують дітей, одягаються, лікуються, худнуть, вибирають покупки і взірці для наслідування, закохуються. Помітна програмуюча роль ЗМІ і під час виборів, коли багато з них підводять виборця до думки, що тільки пропонуваний кандидат найкраще захистить його права. При цьому виборець переконаний, що вибір він зробив самостійно.

Пропаганда завжди відображає інтереси певної соціальної групи і поширюється через певні канали (радіо, телебачення, соціальні мережі, друк, лекції тощо). Вона відрізняється від інших способів поширення знань та ідей націленістю на маніпуляцію думками, переконаннями і поведінкою людей.

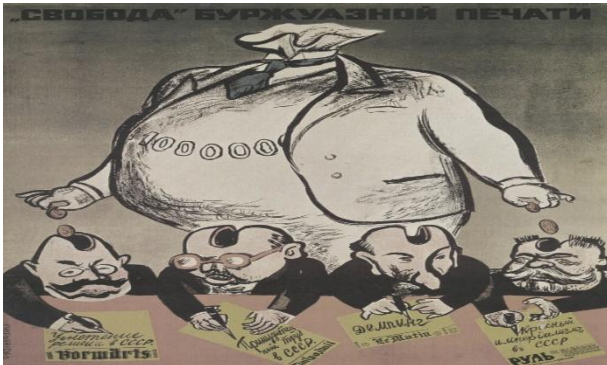
Під час розповіді вчителя на екрані учні споглядають дані ілюстрації

Завдання: висловіть свою думку щодо даних ілюстрацій?

Що ж поширюється пропагандою з метою маніпуляції? Це можуть бути факти, аргументи, чутки та інші відомості, зокрема завідомо неправдиві, які завжди спрямовані на певну аудиторію. Ефективність впливу пропаганди пов'язана з психологічними особливостями людей, зокрема з емоційним реагуванням на якійсь події, здатністю сприймати навіювання, наявністю стереотипів, що іноді провокують активний пошук ворогів.

Завдання: Подивіться на ці плакати. Як вони пояснюють поняття «пропаганда»?

Які ж прийоми зазвичай використовуються пропагандою для маніпулювання думками людей?

Завдання: Гра «Вгадай прийом»

Учням заздалегідь були надані прийоми пропаганди. Підготовлені учні демонструють один з прийомів, клас за карткою визначає його назву. На партах учнів лежать картки. (також дана інформація відображається на слайді)

Які прийоми зазвичай використовуються пропагандою для маніпулювання думками людей

- **Звернення до авторитету.** Наприклад, нас переконують, що «вчені встановили те-то» або «експерти впевнені». Зазвичай, ані імен, ані прізвищ цих самих людей не повідомляється. При цьому джерело не ідентифікується, а тому ніякої відповідальності за неправдиве повідомлення журналісти не несуть.
- **Буденна розповідь.** Наприклад, у випадку, коли потрібно привчити людей до насильства, крові, гарної зовнішності телеведучі зі спокійними обличчями і голосами, як би між іншим, повідомляють щодня про тяжкі злидні. Внаслідок за кілька тижнів такої обробки люди перестають належним чином реагувати на жахливі злочини і масові вбивства, настає психологічний ефект звикання. Для успішної маніпуляції найкращим тлом є саме атмосфера страху, затяжного стресового стану, що блокує творчий, отже, критичний, розум.
- **Емоційний відгук.** Звернення насамперед не до розуму, а до почуттів людини. Назвемо лише кілька способів цієї техніки. Наприклад, «емоційне підстроювання під ситуацію»: (зміна голосу диктора в залежності від того, про які події повідомляється) задля формування емоційного ставлення

масової аудиторії до тієї чи іншої події. Сюди ж відноситься підбір слів (позитивних, негативних і нейтральних) у текстах, які одразу нав'язують читають певне ставлення до того, про що йдеться.

- **Деталізація.** Щоб підсилити емоційну дієвість повідомлення нерідко його насичують конкретними подробицями, які краще запам'ятовуються і краще засвоюються. Особливо ефективні так звані «свідчення очевидців», оскільки вони несуть опору на елементи особистісного досвіду людини.
- **Голодування.** У цьому випадку, як правило, підбирається група добре оплачуваних молодих людей з міцним здоров'ям, які, нічим не ризикуючи, організовують своєрідний «курс лікувального голодування» в якому-небудь публічному місці. Навколо цієї події ЗМІ піднімають неймовірний галас - постійно звучать звинувачення в нелюдності режиму, уряду чи конкретної особи.
- **«Тримай злодія».** Використовується для дискредитації, коли винні, відчуваючи власний провал, першими піднімають крик і направляють гнів народу в інший бік. Цим прийомом часто користуються «правозахисники» і «борці з мафією», завданням яких є дезорганізація громадськості.
- **«Заговорювання».** Він використовується пропагандою, коли необхідно знизити актуальність або викликати негативну реакцію до якогось явища. За допомогою цього методу можна успішно боротися з противником, безперервно вихваляючи його до місця і недоречно говорячи про його незвичайні здібності, постійно тримаючи на слуху його ім'я, явно перебільшуючи його здібності. Дуже швидко це всім набридає і одне ім'я цієї людини викликає роздратування. Нерідко застосовується також для створення т.зв. «інформаційного галасу», коли за потоком другорядних повідомлень потрібно приховати якусь важливу подію або головну проблему.
- **Асоціації або метафори.** Часто ЗМІ штучно прив'язують об'єкт інформації в очах громадськості до чогось такого, що сприймається масовою свідомістю як дуже погане (або навпаки - гарне). Так, поетична метафора завжди створює в уяві барвистий образ. Він створює чудодійний ефект і надовго замінює здоровий глузд.

Наприклад: 1)Визначте використовувані в прикладах повідомлень ЗМІ пропагандистські прийоми. На який ефект розраховують, на вашу думку, автори кожного з повідомлень.

- А. Уряд завзято взявся за боротьбу з корупцією. Вже пару місяців після початку цієї кампанії офіційні ЗМІ повідомили про порушення кількох десятків кримінальних справ проти дрібних чиновників, обвинувачених у хабарництві.
- Б. Надійне джерело в уряді повідомило, що з нового року тарифи на комунальні послуги таки знижуватимуться.
- В. Вчора багатотисячний мітинг був розігнаний внутрішніми військами і поліцією із застосуванням сльозогінного газу і кийків. Сьогодні офіційні

канали передали повідомлення такого змісту: «Напередодні була проведена чергова акція протесту, органи правопорядку змушені були застосувати силу, заарештовано 205 порушників громадського спокою, проти яких порушено кримінальні справи відповідно до чинного законодавства».

- Г. Оратор на площі свою промову закінчив словами: «Наш народ терпів, довго терпів, дуже довго терпів! Ми терпіли голод, бідність, приниження, ганьба! Ми страждали, довго страждали, дуже довго страждали! Доки нам ще терпіти? !! ».
- Д. Вчора депутат ВР проголосив, що тепер після підведення підсумків виборів необхідно знизу піднімати і здійснювати тиск на центральну українську владу, яка не хоче робити те, що вона зобов'язана робити.

Слайд: Завдання: Перегляньте відео:

https://www.youtube.com/watch?v=M0q4_qXdCQk

Чи потрапляли ви в подібні ситуації? Яка інформація вас найбільше «зацепила», примусила замислитися?

«Одна з умов успішної маніпуляції полягає в тому, що в переважній більшості випадків більшість громадян не витрачає ані душевних і розумових сил, ані часу на те, щоб засумніватися в повідомленнях ЗМІ. Всяка маніпуляція свідомістю є взаємодія. Жертвою маніпуляції людина може стати лише в тому випадку, якщо вона виступає як співавтор, співучасник. Маніпуляція - це не насильство, а спокуса.» (С.Кара-Мурза)

Так чи можливо протистояти маніпуляції? Давайте розглянемо поради як врятуватися від маніпуляції?

Слайд: Завдання: робота з роздатковим матеріалом. Коментоване читання.

● скептично ставитися до всього того, про що нам повідомляють;
● виробити звичку не робити поспішних висновків з приводу побаченого, почутого чи прочитаного;
● проводити фактчекінг(правило 3-х);
● при сприйнятті новинних повідомлень відключати емоції;
● відсіювати інформаційний шум (неважлива інформація, що має на меті відвернути увагу від основної новини);
● протистояти стереотипам;
● перевіряти власників комерційних медіа для запобігання ангажованості — наприклад, за допомогою бази YouControl.

Вчитель: Як ви думаєте, що поширюється швидше, правда чи брехня?

У 2018 році вчені Массачусетського інституту технологій провели дослідження поширення інформації в твітері і прийшли висновку, що

брехливі новини поширювалися швидше. І чим емоційніша і негативніша була інформація, тим більше нею ділилися підписники.

То ж поговоримо про «фейк»

Слайд: Фейк- це підробка, вигадка, щось несправжнє, фальсифікація.

Фейки створюють щоб:

- спотворити уявлення про якісь події;
- зманіпулювати вами;
- викликати певну емоцію(залякати, викликати огиду);
- провокувати на якісь дії (наприклад: написати гнівний пост на фейсбуці)

Слайд: Науковці з Університету Західного Онтаріо виділяють п'ять типів фейків:

- навмисно створені фейки;
- жарти, сприйняті як правда;
- масштабні містифікації;
- навмисно однобоке висвітлення подій;
- історії, в яких «правда» є суперечливою (наприклад, терорист для одних є борцем за свободу, для інших- вбивця).

Слайд: Фейкові новини — підробка чи імітація новин (маніпулятивне спотворення фактів; дезінформація). Для створення фейків використовують змінені або вигадані історії, божжевільні теорії змови, містифікації, сфабриковані фото та відео.

Ознаки фейкової новини:

- новина без зазначення автора;
- покликання на анонімні джерела;
- експерти уявні;
- емоційна лексика чи мова ворожнечі (н-д: велика кількість знаків оклику в заголовках)
- відсутність немає фактів чи деталей (дані про подію, учасників, місце)

Завдання: Слайд:

Відео-гра «Впіймай обман»: https://www.youtube.com/watch?v=sIBYL9gR_Hc

Вчитель: Нажаль, у сучасному світі поширене таке явище, як «мова ворожнечі».

Слайд: Мова ворожнечі — це будь-який вид комунікації, у вигляді зображень, відео, пісень, жестів, символів чи мемів, з використанням принизливих або дискримінаційних висловлювань щодо інших людей на підставі того, ким вони є.

Слайд: Ознаки мови ворожнечі:

Заклики до насильства. Йдеться про конкретну ситуацію із зазначеним об'єктом насильства, коли проголошують, що насильство до певних людей — це нормально й допустимо.

Пряме підбурювання до дискримінації, в тому числі у вигляді гасел. Наприклад, це заклики не спілкуватися з певною категорією людей. Коли кажуть, що небезпечно спілкуватися з іноземцями, а саме китайцями, оскільки вони поширили коронавірус, — це підбурювання до дискримінації.

Завуальовані заклики до насильства й дискримінації. Пропаганда «позитивних», історичних або сучасних прикладів насильства чи дискримінації. Приклад: Росія намагається довести світові, що Україна — держава, котра «не відбулася». Мовляв, її поява на карті світу — геополітичне непорозуміння, пов'язане з розпадом СРСР. Ця теза стала одним із виправдань Кремля, чому було ропочато війну.

Створення негативного образу етнічної, релігійної чи певної соціальної групи. Пов'язане не з конкретними подієвими звинуваченнями, а скоріше зі стереотипами: якщо вуличні крадії, то обов'язково цигани. Причому термін «циган» вважається некоректним, правильно говорити «роми».

Виправдання історичних випадків насильства й дискримінації

Йдеться про такі вирази як популярне у РФ твердження про те, що сьогодні всі українці заслуговують на знищення через співпрацю окремої політичної групи з нацистами у ХХ столітті

Публікації та висловлювання, які піддають сумніву загальновизнані історичні факти насильства й дискримінації. Приклад — заперечення Голокосту або Голодомору на території України.

Твердження про неповноцінність. Мається на увазі нестача освіченості, інтелектуальних здібностей іншої етнічної, релігійної або певної соціальної групи людей.

Твердження про історичні злочини чи кримінальність тієї чи іншої групи як такої. Російські ЗМІ тиражували для Донецької та Луганської області історії про те, що в Києві та Львові нібито порушують права російськомовних жителів.

Твердження про моральні недоліки тієї чи іншої етнічної або релігійної групи. Наприклад, «євреї — користолюбні», «роми — брехуни» тощо.

Згадка певної групи або її представників у принизливому або образливому контексті. Так, наприклад, у період Євромайдану на телебаченні часто вживались такі висловлювання як «бандерівці», «фашисти» та «екстремісти» стосовно учасників акцій протесту.

Заклики не допустити закріплення в регіоні, районі, місті або селі представників певної групи. Наприклад, розмірковування про неприпустимість будівництва мечеті в «православному місті».

Заперечення громадянства. Тобто згадка про громадян країни як про іноземців через їхнє етнічне походження. Це також пов'язано з ідеями про те,

що ті чи інші народності не можуть населяти/ не мають права бути громадянами іншої країни.

Слайд: Як запобігти мові ворожнечі?

- Загалом використання мови ворожнечі може підбурювати до скоєння злочинів. Якщо ж говорити про журналістське середовище, то ЗМІ мають керуватися в роботі професійними етичними стандартами та не опускаються до дискримінації й мови ворожнечі.
- Одна з причин, чому мови ворожнечі багато у суспільстві — недостатній рівень знань та відсутність толерантності. Аби подолати це, необхідна якісна освіта.

Слайд: Чи регулюють мову ворожнечі на законодавчому рівні?

- В українському законодавстві є стаття 161 Кримінального кодексу — «Порушення рівноправності громадян залежно від їхньої расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками».

Ця стаття може застосовуватися до злочинів на ґрунті ненависті — кримінальних дій, що вчиняються через упередження чи негативне стереотипне ставлення до певних груп.

Слайд: Також мова ворожнечі заборона міжнародним правом.

- Зокрема, є стаття 20 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, яка зобов'язує держави законом заборонити будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства.
- Крім того, у травні 2019 року, Генеральний секретар ООН [затвердив](#) Стратегію та План дій ООН щодо боротьби з мовою ворожнечі.

Слайд: Сучасне посилення інформаційного тиску з боку деяких, насамперед російських, ЗМІ називають «**інформаційною війною**». Вона побудована на поширенні неправдивих відомостей про події, що дійсно відбуваються в Україні. Її метою є:

- внести у свідомість населення країни ворожі, шкідливі ідеї та погляди;
- дезорієнтувати та дезінформувати людей;
- послабити певні переконання, основи суспільного життя;
- залякати власний народ образом ворога;
- залякати супротивника своєю могутністю

Інформаційна війна – сукупність заходів пропагандистського тиску на свідомість людей з метою послабити моральні і матеріальні сили супротивника або конкурента та посилити власні.

Завдання: Яка сучасна політична ситуація зображена на картинці? Як і кого зображено в образі «ворога»?

IV. Узагальнення і систематизація знань:

Слайд: **Форма- тренажер.** Вкажіть :

«З факти, які я дізнався під час уроку» _____ ;
 «2 факти, що мене зацікавили» _____ ;
 Запитання, які у мене з'явилися _____

Бесіда: Чи завжди пропаганда носить негативний характер?

Чи виникло у вас бажання навчитися протистояти маніпуляціям?
 Чому?

Чи можемо ми назвати «інформаційну війну» загрозою для нашого суспільства? В чому полягає ця загроза

Вправа « Корзина для сміття». Чого ви позбулися під час уроку?

Вправа: Оцініть, чи змінилося що-небудь у вашому умінні сприймати та аналізувати інформацію після даного уроку. Для цього поставте на осі дві відмітки, що стосуються рівня вашого вміння: «раніше», «тепер».

1 3 6 9 12

V. Слайд: Д/З: Завдання на вибір:

- I. Написати есе на одну з тем: 1.«Маніпуляція - це не насильство, а спокуса»
2. «Якщо нам ЗМІ пропонують картину світу, яка відповідає нашим стереотипам, то ми її охоче приймаємо»
- II. Подумайте, як би ви застосували піраміду Роберта Ділтса стосовно сьогоденної теми

